

**ANSVARSFORDELINGEN MELLOM  
STYREMEDLEMMENE OG REVISOR I  
AKSJESELSKAPER OG ALLMENNAKSJESELSKAPER**

Plikter og erstatningsansvar

Kandidatnummer: 205

Veileder: Kristin Normann

Leveringsfrist: 25. nov. 2005

Til sammen 15478 ord

27.04.2006

# Innholdsfortegnelse

<b><u>1</u></b>	<b><u>INNLEDNING</u></b>	<b><u>1</u></b>
1.1	Oppgavens tema	1
1.2	Begreper og definisjoner	2
1.3	Den videre fremstilling	4
<b><u>2</u></b>	<b><u>RETTSKILDER</u></b>	<b><u>5</u></b>
2.1	Formelle lover	5
2.2	Forarbeider	5
2.3	Rettspraksis	6
2.4	Revisjonsstandarder	7
<b><u>3</u></b>	<b><u>STYRET</u></b>	<b><u>9</u></b>
<b><u>4</u></b>	<b><u>REVISOR</u></b>	<b><u>11</u></b>
<b><u>5</u></b>	<b><u>PLIKTER</u></b>	<b><u>13</u></b>
5.1	Styrets plikter	13
5.1.1	Forvaltningsansvaret	13
5.1.2	Tilsynsansvaret	17
5.1.3	Informasjonsansvaret	17
5.2	Revisors plikter	20
5.2.1	”Overordnede plikter”	20
5.2.2	Kontroll av selskapets årsregnskap og årsberetning	24
5.2.3	Plikt til å utarbeide og avgi revisjonsberetning	26

5.2.4	Kontroll med selskapets formuesforvaltning	30
5.2.5	Forebygging og avdekking av misligheter og feil	32
5.2.6	Plikt til å underrette ledelsen	36
<b>6</b>	<b><u>ERSTATNINGSANSVAR</u></b>	<b>42</b>
<b>6.1</b>	<b>Vilkår for erstatningsansvar</b>	<b>42</b>
<b>6.2</b>	<b>Felles ansvarsgrunnlag for styremedlemmene og revisor</b>	<b>42</b>
6.2.1	Culpaansvaret	42
6.2.2	Aksjeloven/allmennaksjeloven § 2-19	43
<b>6.3</b>	<b>Styremedlemmenes erstatningsansvar: Aksjeloven/allmennaksjeloven § 17-1(1)</b>	<b>45</b>
6.3.1	Ansvarsgrunnlaget	47
6.3.2	Tapsvilkåret	49
<b>6.4</b>	<b>Revisors erstatningsansvar: Revisorloven § 8-1</b>	<b>49</b>
6.4.1	Ansvarsgrunnlaget	50
6.4.2	Tapsvilkåret	52
<b>7</b>	<b><u>ANSVARSFORDELINGEN MELLOM STYREMEDLEMMENE OG REVISOR</u></b>	
	<b><u>(OPPSUMMERING)</u></b>	<b>54</b>
<b>8</b>	<b><u>LITTERATURLISTE</u></b>	<b>57</b>

## 1 Innledning

### 1.1 Oppgavens tema

Temaet for oppgaven er ansvarsfordelingen mellom styremedlemmene og revisor i aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper. Spørsmålet er hvilket ansvar styremedlemmene har i egenskap av tillitsmenn for selskapet og hvilket ansvar revisor har i egenskap av oppdragstaker for selskapet. Begrepet ”ansvar” kan både bety hvilke plikter styremedlemmene og revisor er pålagt, og hvilke sanksjoner de kan pålegges som følge av at pliktene ikke oppfylles. En tenkelig sanksjon er erstatningsansvar. Brudd på lovpålagte plikter vil være et sentralt element i vurderingen av om erstatningsansvar kan pålegges.<sup>1</sup> Et sentralt spørsmål i oppgaven er om styremedlemmene og revisor kan holdes ansvarlig for samme skade.

Oppgaven avgrenses mot andre sanksjoner enn erstatningsansvar, som for eksempel straff eller tilbakekalling av revisorgodkjenning. Grunnen til dette er ønsket om å behandle en sanksjon som både kan pålegges styremedlemmer og revisor. Straff er riktignok, i likhet med erstatningsansvar, en slik sanksjon, men avgrensningen er naturlig allerede fordi det er tale om to forskjellige sanksjoner med ulike formål.

Styremedlemmer og revisor kan også bli holdt erstatningsansvarlige overfor andre enn det selskap de har vært styremedlem eller revisor for. De kan for eksempel holdes ansvarlig overfor selskapets lånekreditorer.<sup>2</sup> Oppgaven behandler imidlertid bare styremedlemmenes og revisors ansvar overfor det selskap de har vært henholdsvis tillitsmenn og oppdragstager for. Som oppgavens tema forteller, er det ansvarsforholdet til aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper som behandles.

---

<sup>1</sup> Se nedenfor under 6.3.1 og 6.4.1 om hvilken betydning pliktbrudd har i culpavurderingen.

<sup>2</sup> Se for eksempel TOSLO-2003-6955 (Finance Credit-saken).

Bakgrunnen for valg av tema er bl.a. opprullingen av den såkalte Finance Credit-saken i 2002. Da først et styremedlem i tingretten ble dømt til å betale erstatning til flere av bankene som hadde hatt forretningsmessig forbindelser til Finance Credit-sytemet,<sup>3</sup> og så senere selskapets revisor i samme instans ble dømt til å betale erstatning til Finance Credit Norge AS, dets konkursbo,<sup>4</sup> ble jeg nysgjerrig på hvordan ansvaret mellom de to organer rettslig sett ble eller skulle vært fordelt. Da jeg senere tok selskapsrett som valgfag ble min interesse for temaet forsterket.

## 1.2 Begreper og definisjoner

Med "aksjeselskap" menes "ethvert selskap hvor ikke noen av deltakerne har personlig ansvar for selskapets forpliktelser, udelt eller for deler som til sammen utgjør selskapets samlede forpliktelser", jfr. lov om aksjeselskaper av 13. juni 1997 nr. 44 (heretter forkortet til aksjeloven eller asl.) § 1-1(2). Med andre ord betyr det at det er tale om selskaper hvor deltakerne ikke har plikt til personlig å dekke selskapets gjeld. Hva selskapet kaller seg er etter aksjeloven uten betydning, men lov om enerett til foretaksnavn og andre forretningskjennetegn m.v. av 21. juni 1985 nr. 79 (heretter forkortet til foretaksnavneloven eller firmal.) bestemmer i § 2-2 fjerde ledd at et aksjeselskaps foretaksnavn skal inneholde ordet "aksjeselskap" eller forkortelsen "AS". Visse selskaper som passer inn under definisjonen i asl. 1-1(2) skal allikevel ikke anses som aksjeselskap i aksjelovens forstand, jfr. asl. § 1-1(2) siste punktum og § 1-1(3). Dette gjelder bl.a. allmennaksjeselskaper.

"Allmennaksjeselskap" er definert på samme måte som "aksjeselskap", men med det tillegg at det må være betegnet som allmennaksjeselskap i sine vedtekter og være registrert som allmennaksjeselskap i Foretaksregisteret, jfr. lov om allmennaksjeselskaper av 13. juni 1997 nr. 45 (heretter forkortet til allmennaksjeloven eller asal.) § 1-1(2) nr. 1, 2 og 3. Firmal. § 2-2 femte ledd bestemmer at foretaksnavnet for et allmennaksjeselskap skal inneholde ordene "allmennaksjeselskap" eller forkortelsen "ASA".

---

<sup>3</sup> TOSLO-2003-6955.

<sup>4</sup> TOSLO-2003-17426.

Skillet mellom de to selskapsformene ser ut til å være av formell karakter, men en reell hovedforskjell er at allmennaksjeselskaper kan hente kapital fra allmennheten, mens i aksjeselskaper kan bare aksjeeierne eller bestemte navngitte personer innbys til å tegne aksjer, jfr. asl. § 10-1(1) siste punktum.

Når det gjelder selve begrepene ”aksjeselskap” og ”allmennaksjeselskap” trenger disse en nærmere kommentar. I aksjeloven av 4. juni 1976 nr. 59 ble det ved endringslov av 22. desember 1995 nr. 80 innført betegnelsene ”privat aksjeselskap” og ”allment aksjeselskap”. Fellesbetegnelsen for disse to selskapsformer var ”aksjeselskap”. Skillet mellom de to selskapsformene er videreført i de to aksjelovene av 13. juni 1997, men slik at uttrykket ”privat aksjeselskap” er erstattet av ”aksjeselskap” og uttrykket ”allment aksjeselskap” er erstattet av ”allmennaksjeselskap”. 1997-lovene inneholder imidlertid ingen fellesbetegnelse. Likevel vil jeg flere steder i oppgaven bruke uttrykket ”aksjeselskap” som en felles betegnelse på de to selskapsformer. Fellesbetegnelsen er naturlig da både ”aksjeselskap” og ”allmennaksjeselskap” er selskaper som er organisert slik at selskapskapitalen er fordelt på andeler som kalles aksjer. Når begrepet ”aksjeselskap” kun benyttes om den selskapsform som er regulert i aksjeloven, vil det fremgå av sammenhengen.

Videre er begrepet ”selskap” flere steder benyttet som forkortelse for både ”aksjeselskap” og ”allmennaksjeselskap” i denne fremstillingen.

I lovgivningen som omhandler erstatning brukes ofte ordene ”tap” og ”skade” om hverandre.<sup>5</sup> Vanligvis siktes det i begge tilfeller til økonomisk tap; dvs. en skade som kan verdsettes i kroner og øre.

---

<sup>5</sup> Se for eksempel henholdsvis asl. § 17-1(1) og revl. § 8-1 første ledd.

Videre omfatter begrepet ”handling” generelt også unnlatelser når det brukes i forbindelse med behandling av erstatningsansvar i denne oppgaven. Enkelte steder i fremstillingen påpekes det spesielt at det tales om både handlinger og unnlatelser.

Med begrepene ”deltaker” og ”aksjeeier” menes det samme, dvs. den som eier en andel i selskapet.

Når det i oppgaven er omtalt substantiver, som for eksempel revisor eller styremedlem, anvender jeg ofte det personlige pronomenet ”han” når det pekes tilbake på substantivet, eller det anvendes istedenfor substantivet. Dette er først og fremst av praktiske årsaker. Kjønnsnøytrale ord som for eksempel ”vedkommende” eller ”denne” passer ikke alltid godt inn i sammenhengen og de kan være egnet til å bidra til misforståelser. Et eksempel kan være revl. § 5-2 første ledd annet punktum hvor ”vedkommende” kan synes å peke på en tredjeperson og ikke tilbake på ”revisor”. At valget falt på ”han” og ikke ”hun” er delvis tilfeldig, men det har også sammenheng med at både lovene og litteraturen tradisjonelt benytter seg av det samme pronomenet.<sup>6</sup>

### 1.3 Den videre fremstilling

I kap. 2 vil det kort bli redegjort for de mest sentrale rettskildene som oppgaven bygger på. I kap. 3 og 4 redegjøres det for henholdsvis styrets og revisors plassering i forhold til selskapet, mens kap. 5 tar for seg styrets og revisors plikter. Kap. 6 tar for seg erstatningsansvar både for styremedlemmene og revisor. I kap. 7 er det forsøkt gitt en oppsummering av ansvarsfordelingen mellom styremedlemmene og revisor. Der vil det således forekomme enkelte gjentakelser av det som tidligere er sagt.

---

<sup>6</sup> Se for eksempel lov om rettergangsmåten for tvistemål av 13. august 1915 nr. 6 § 18. Det ser riktignok ut til at denne praksis er i ferd med å endres i nyere lovgivning og litteratur ved at det anvendes kjønnsnøytrale uttrykk, jfr. bl.a. det nevnte eksempelet i revl. § 5-2.

## **2 Rettskilder**

### **2.1 Formelle lover**

To helt sentrale rettskilder for det tema som er behandlet her, er aksjeloven og allmennaksjeloven. De to lovene er i stor grad likt utformet. Dvs. at de i stor grad inneholder likelydende bestemmelser, og paragrafene som regulerer samme forhold i de to lovene har langt på vei samme nummer. Med mindre det er forskjell mellom bestemmelsene som har betydning for oppgaven, henviser jeg til de to lover samtidig ved å skrive ”asl./asal.”.

Den neste sentrale loven oppgaven baserer seg på, er lov om revisjon og revisorer av 15. januar 1999 nr. 2 (heretter forkortet til revisorloven eller revl.).

Videre er lov om årsregnskap m.v. av 17. juli 1998 nr. 56 (heretter forkortet til regnskapsloven eller rskl.) en nokså sentral kilde.

Andre lover er også berørt i oppgaven, men i mindre omfang enn de ovenfor nevnte.

### **2.2 Forarbeider**

Aksjeloven og allmennaksjeloven har felles forarbeider. Sentrale er NOU 1992:29, som er en utredning fra en arbeidsgruppe som var under ledelse av daværende professor dr. juris Magnus Aarbakke (Aksjelovgruppen), og den påfølgende Ot.prp. nr. 36 (1993-1994). Andre sentrale forarbeider er NOU 1996:3, som er en utredning fra et utvalg under ledelse av professor dr. juris Erling Selvig (Aksjelovutvalget), og påfølgende Ot.prp. nr. 23 (1996-1997).



To sentrale forarbeider til revisorloven er NOU 1997:9, som er en utredning av revisorutvalget ledet av Knut Løken, og Ot.prp. nr. 75 (1997-1998). Innst. O. nr. 25 (1998-1999) er et annet forarbeid jeg har benyttet som kilde.

I juridisk litteratur er det ved henvisninger til forarbeider vanlig å oppgi på hvilken side i forarbeidene den aktuelle informasjon fremkommer. I enkelte av forarbeidene som er å finne på Lovdata<sup>7</sup>, som har vært min hovedkilde for å finne forarbeider, er imidlertid sidetallene utelatt. Dette gjelder bl.a. de nevnte forarbeider NOU 1996:3, NOU 1997:9 og Ot.prp. nr. 75 (1997-1998). Således er det ved mine henvisninger til disse bare vist til kapitler og underkapitler, med mindre jeg har funnet de aktuelle sidetall gjennom andre kilder enn Lovdata.

### 2.3 Rettspraksis

Mengden av rettspraksis på området for ansvarsfordelingen mellom styremedlemmer og revisor er relativt beskjeden. Det finnes noen dommer om erstatningsansvar for styremedlemmer og revisor, men det er få som omtaler oppgavefordelingen mellom disse. En sentral dom er imidlertid Ivarandommen som er inntatt i Rt. 2003 s. 696. Denne er omtalt underveis i oppgaven der den har særlig relevans.

Høyesterettsavgjørelser har normalt større betydning som rettskilde enn avgjørelser av de underordnede domstoler. All rettspraksis har generell relevans, men høyesterettsavgjørelsene har større vekt.<sup>8</sup> På de områder det ikke finnes avgjørelser av Høyesterett, må imidlertid andre domstolsavgjørelser kunne tillegges større betydning.<sup>9</sup> I mangel av høyesterettsavgjørelser er noe underrettspraksis benyttet som rettskilde i denne oppgaven.

---

<sup>7</sup> <http://www.lovdata.no/>

<sup>8</sup> Boe s. 248.

<sup>9</sup> Eckhoff s. 162.

## 2.4 Revisjonsstandarder

Revisjonsstandarder (RS'er) er et sett med normer og anbefalinger utarbeidet av Den norske Revisorforening. Disse standarder har som formål å veilede yrkesutøvere, dvs. revisorene, i deres arbeid. Innholdsmessig gir revisjonsstandardene bl.a. uttrykk for det som er vanlig og akseptert oppfatning i bransjen om utøvelsen av yrket. De gir altså uttrykk for bransjens sedvaner. Etter norsk rett er sedvaner generelt en relevant rettskilde.<sup>10</sup> Disse sedvaner kan altså anvendes som argumenter ved fortolkningen av lover (eller andre rettskilder) som regulerer revisorers virksomhetsutøvelse; særlig revisorloven. Det er altså hva revisjonsstandardene gir uttrykk for, og ikke standardene i seg selv, som er den egentlige rettskilde. Standardene kan imidlertid også inneholde normer og anbefalinger som er mer liberale enn det vanlig oppfatning og praksis gir uttrykk for, eller de kan inneholde målsettinger som ennå ikke er alminnelig akseptert i praksis.<sup>11</sup> Med et slikt innhold gir standardene kun uttrykk for hvordan praksis bør være etter konsipistenes syn, og de er i så fall ikke relevant som rettskilde. Skal et forhold knyttet til en revisjonsstandard vurderes rettslig, må altså domstolene vurdere om normene og anbefalingene virkelig gir uttrykk for det som er vanlig og akseptert oppfatning i bransjen.<sup>12</sup>

En revisjonsstandard må ikke forveksles med en såkalt rettslig standard. En rettslig standard kan defineres som "en rettsregel som viser til en vurderingsnorm utenfor seg selv som avgjørende kriterium, gjerne en vurdering av moralsk eller sosial karakter".<sup>13</sup> Innen revisjon har den rettslige standard tradisjonelt vært betegnet som "god revisjonsskikk".<sup>14</sup> I gjeldende revisorlov er det lovfestet at revisor skal utføre sin virksomhet i samsvar med "god revisjonsskikk", jfr. lovens § 5-2 annet ledd. Revisjonsstandardenes oppgave er da som nevnt bl.a. å være veiledende for fortolkningen av denne rettslige standard. At

---

<sup>10</sup> Boe s. 158 og Eckhoff s. 244.

<sup>11</sup> Cordt-Hansen s. 179.

<sup>12</sup> Cordt-Hansen s. 178.

<sup>13</sup> Jusleksikon s. 242.

<sup>14</sup> Cordt-Hansen s. 179.

revisjonsstandarder er relevant og vil kunne ha stor vekt ved tolking av en rettslig standard, er uttalt i en dom avsagt av Trondenes herredsrett 8. oktober 1990. Det uttales at:

”[r]etten ser heller ikke de normer og anbefalinger de ulike revisorforeninger skulle vedta som avgjørende for det som ligger i den rettslige standarden ”god revisjonsskikk”. Det sier seg selv at en yrkesorganisasjon ikke kan binde opp en rettslig vurdering, like meget som at bransjens egne normer og anbefalinger selvfølgelig har stor betydning i å fastlegge innholdet i denne rettslige standarden”.

I Ivarandommen er det uttalt at:

”viktig for å belyse hva [”god revisjonsskikk”] innebærer, er normer vedtatt av Norges Statsautoriserte Revisorers Forening”.<sup>15</sup>

---

<sup>15</sup> Ivarandommen avsnitt 47.

### **3 Styret**

Et aksjeselskap har flere organer. Generalforsamlingen er selskapets øverste myndighet, jfr. asl./asal. § 5-1(1). Generalforsamlingen er aksjeeiernes organ.

Utover generalforsamlingen har selskapet også en ledelse. I aksjeloven/allmennaksjeloven er "ledelse" en fellesbetegnelse for flere organer, jfr. lovenes kap. 6. Ett av disse er styret. Plikten til å ha et styre følger av asl./asal. § 6-1(1). I aksjeselskaper, i motsetning til allmennaksjeselskaper, er styret det eneste obligatoriske organet i ledelsen. I allmennaksjeselskaper kan styret aldri ha færre medlemmer enn tre, jfr. asal. § 6-1(1), mens det i aksjeselskaper kan ha færre dersom aksjekapitalen er på mindre enn tre millioner kroner, jfr. asl. § 6-1(1). Styremedlemmene velges som hovedregel av generalforsamlingen, jfr. asl./asal. § 6-3(1).

Daglig leder er også en del av ledelsen, men det er ikke påkrevet å ha et slikt organ i aksjeselskaper dersom selskapet har en aksjekapital på mindre enn tre millioner kroner, jfr. asl. § 6-2(1). I allmennaksjeselskaper er det derimot påkrevet å ha daglig leder i alle tilfelle, jfr. asal. § 6-2(1). Daglig leder ansettes normalt av styret, jfr. asl./asal. § 6-2(2).

I allmennaksjeselskaper kan daglig leder ikke velges til styreleder, jfr. asal. § 6-1(3). I aksjeselskaper kan derimot daglig leder være styreleder, med mindre det dreier seg om selskaper som etter § 6-1(1) skal ha et styre på minst tre medlemmer, jfr. asl. § 6-1(2) annet punktum.

I forhold til daglig leder har styret en overordnet stilling. Det fremgår av asl./asal. § 6-13(2) som bestemmer at styret kan fastsette instruks for den daglige ledelse, og av asl./asal.

§ 6-14(1) som bestemmer at daglig leder skal følge de retningslinjer og pålegg som styret har gitt.

Selskapet skal som utgangspunkt ha bedriftsforsamling dersom det har flere enn 200 ansatte, og den skal ha minst 12 medlemmer, jfr. asl./asal. § 6-35(1). Forsamlingen velges som hovedregel av både generalforsamlingen og selskapets ansatte, jfr. asal. § 6-35(3) og (4). Det samme gjelder i aksjeselskaper, jfr. asl. § 6-35(1) siste punktum.

## 4 Revisor

Revisor kan anses som et eget selskapsorgan i aksjeselskaper.<sup>16</sup> Mer naturlig er det kanskje å anse revisor som en ekstern kontrollinstans som står på siden av den egentlige selskapsorganisasjonen.<sup>17</sup> Dette siste synspunktet forsterkes vel av kravet til revisors uavhengighet og objektivitet i forhold til selskapet i revl. § 4-1. Det hersker nok uansett ingen tvil om at den revisjon en revisor foretar er å anse som en ekstern kontroll.

Revisor er uansett ikke, i motsetning til styret, en del av selskapets ledelse. I likhet med styret velges revisor av generalforsamlingen, jfr. asl./asal. § 7-1(1), og jobber dermed på oppdrag fra selskapets eiere. Det er styret som foreslår den eller de aktuelle revisorkandidater. Et selskap har lovlig adgang til å ha flere revisorer, men det er ikke pliktig til å ha mer enn én, jfr. asl./asal. § 7-1(1). Revisor skal tjenestegjøre inntil annen revisor er valgt, jfr. asl./asal. § 7-2(1).

Ifølge revl. § 2-1 må den som skal utføre revisjon av et selskaps årsregnskap være registrert eller statsautorisert revisor. Både registrert og statsautorisert revisor må være godkjent av Kredittilsynet, jfr. revl. § 3-1 første ledd første punktum. Forskjellen mellom de to fremgår av revl. § 3-2 første og annet ledd. I hovedsak er det det formelle utdanningsnivået som er forskjellen. En sontring mellom de to typer kategorier er imidlertid unødvendig i forbindelse med det tema som denne oppgaven behandler. Så lenge betingelsene i revl. §§ 3-2 til 3-4 er oppfylt, vil begge typer revisorer godkjennes av Kredittilsynet, jfr. revl. § 3-1 første ledd annet punktum. De kan dermed utføre de oppgaver loven tillegger dem.

---

<sup>16</sup> Ot.prp. nr.23 (1996-1997) s. 152.

<sup>17</sup> Aarbakke m.fl. s. 568 og Andenæs s. 196.

Begrepet ”revisor” benyttes derfor i denne oppgaven om både registrert og statsautorisert revisor.

Revisor behøver imidlertid i lovens forstand ikke å være en fysisk person. Juridiske personer kan også velges som aksjeselskapers revisor. I revl. § 2-2 er det bestemt at revisjonsselskaper som er godkjent av Kredittilsynet kan utføre revisjon av årsregnskap. Men det må utpekes en ansvarlig revisor for hvert revisjonsoppdrag, og denne må oppfylle kravene i §§ 3-2 til 3-4. For å være godkjent som revisjonsselskap må det være organisert som ansvarlig selskap, aksjeselskap eller allmennaksjeselskap, i tillegg til å oppfylle nærmere bestemte vilkår, se revl. § 3-5. I tillegg kan naturligvis enkeltpersonforetak drive revisjonsvirksomhet, men sådanne registreres ikke som selskap i revisorregisteret. Den enkelte revisor registreres personlig.<sup>18</sup>

---

<sup>18</sup> Cordt-Hansen s. 60.

## 5 Plikter

### 5.1 Styrets plikter

#### 5.1.1 Forvaltningsansvaret

Styrets primære generelle oppgave er å forvalte selskapet, jfr. asl./asal. § 6-12(1) første punktum. Lovens uttrykk ”forvaltning” omfatter i utgangspunktet all ledelse av selskapet.<sup>19</sup> Styret skal forvalte den rent forretningsmessige siden av virksomheten, så vel som selskapets saker i sin alminnelighet.<sup>20</sup> Styrets forvaltningsoppgaver varierer imidlertid noe avhengig av om selskapet også har andre ledende organer. For eksempel tilligger den daglige ledelse av selskapet daglig leder, jfr. asl./asal. § 6-14. Men i aksjeselskaper uten daglig leder er det styrelederen eller styret samlet som skal stå for den daglige ledelse, jfr. § 6-14(1) annet punktum. Når det gjelder investeringer av betydelig omfang i forhold til selskapets ressurser, og rasjonalisering eller omlegging av driften som vil medføre større endring eller omdisponering av arbeidsstyrken, avgjøres dette av bedriftsforsamlingen i de selskaper som har bedriftsforsamling, jfr. asal. § 6-37(4) første punktum, som også gjelder for aksjeselskaper, jfr asl. § 6-35(1) siste punktum. De nevnte tiltak avgjøres imidlertid av styret i de tilfeller hvor selskapet som utgangspunkt skal ha bedriftsforsamling, men hvor det er avtalt at selskapet likevel ikke skal ha et slikt organ, jfr. asal. § 6-37(4) annet punktum og asal. § 6-12(5). At dette også gjelder i aksjeselskaper fremgår spesielt av asl. § 6-12(5). Hvilke plikter styret har i forhold til selskapets andre organer kan, ha betydning i forhold til et eventuelt erstatningskrav mot styremedlemmene.

---

<sup>19</sup> Andenæs s. 290.

<sup>20</sup> Aarbakke m.fl. s. 489.



Inn under styrets alminnelige forvaltningsmyndighet gir aksjeloven og allmennaksjeloven uttrykkelig anvisning på noen mer spesielle plikter. En av disse er plikten til å sørge for en ”forsvarlig organisering av virksomheten”, jfr. asl./asal. § 6-12(1) annet punktum. Styret i aksjeselskaper er også pålagt i ”nødvendig” utstrekning å fastsette planer og budsjetter for virksomheten i selskapet, jfr. asl. § 6-12(2) første punktum. I allmennaksjeselskaper skal imidlertid planer og budsjetter fastsettes uten hensyn til om styret finner det nødvendig, jfr. asal. § 6-12(2) første punktum. Grunnen til forskjellen mellom styrenes plikt på dette punkt, er omfanget av den virksomhet henholdsvis aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper antas å drive. I forarbeidene er det for aksjeselskaper uttalt at i:

”enkelte selskaper hvor det knapt drives virksomhet, vil slik plikt ha liten betydning. Plikten er derfor ikke gjort absolutt. Dersom selskapet ikke har regelmessige eller periodiske utgifter eller inntekter er det derfor unntatt fra plikten”.<sup>21</sup>

Videre uttales det for allmennaksjeselskaper at i:

”den type selskaper allmennaksjeloven retter seg mot kan det vanskelig tenkes tilfeller hvor det vil være forsvarlig ikke å utarbeide virksomhetsplan og budsjett i en eller annen form”.<sup>22</sup>

Videre har styret en plikt til å holde seg løpende orientert om ”selskapets økonomiske stilling”, jfr. asl./asal. § 6-12(3). Dette innebærer bl.a. at styret etter forholdene må holde seg informert om markedsutviklingen og konkurranseforholdene innenfor det virksomhetsområde selskapet opererer på.<sup>23</sup> Plikten til å holde seg orientert om økonomien er bl.a. nødvendig i forhold til kravet om forsvarlig egenkapital i asl./asal. § 3-4, og den handleplikt styret er pålagt dersom egenkapitalen ikke er forsvarlig, jfr. asl./asal. § 3-5. For å oppfylle plikten til å holde seg orientert om økonomien, kan styret iverksette de undersøkelser det finner nødvendig, jfr. § 6-12(4). Styret kan videre be daglig leder om nærmere redegjørelse om bestemte saker som angår selskapets økonomi, jfr. § 6-15(2). At

---

<sup>21</sup> NOU 1996:3 s. 136.

<sup>22</sup> NOU 1996:3 s. 218.

<sup>23</sup> Aarbakke m.fl. s. 498.

styret har rett til å iverksette undersøkelser og å be om informasjon, er imidlertid i alminnelighet ikke nok for styret til at det kan oppfylle sin plikt. Selskapet må ha et rapporteringssystem som innebærer at styret ubetinget får informasjon som dekker styrets behov. Etter asl./asal. § 6-15(1) er daglig leder pålagt, henholdsvis hver tredje og hver eneste måned, å rapportere om selskapets virksomhet, stilling og resultatutvikling. Disse opplysningene kan imidlertid ikke styret uten videre slå seg til ro med.<sup>24</sup> Dersom forholdene tilsier det, må styret selv sørge for å få innhentet informasjon eller iverksette nærmere undersøkelser. I aksjeselskaper uten daglig leder er det styrelederen som må rapportere til styret, eller det samlede styret må selv sørge for å holde seg orientert, jfr. asl. § 6-14(1) siste punktum. Det overordnede ansvaret for å påse at rapporteringssystemet er forsvarlig, må uansett ligge hos styret. Det følger av at styret som nevnt har plikt til å sørge for en forsvarlig organisering av virksomheten. For å oppfylle plikten om å ”holde seg orientert” om selskapets økonomi, er det en forutsetning at styret sørger for et rapporteringssystem som er forsvarlig.

Styrets nevnte plikter til å sørge for å få innhentet informasjon eller iverksette nærmere undersøkelser, gjelder ikke bare i forhold til dets plikt til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling. Styret må sørge for å få innhentet informasjon eller iverksette undersøkelser i den grad det er nødvendig for å oppfylle sine plikter generelt.

Ifølge § 6-12(3) har styret også en plikt til ”å påse” at selskapets ”virksomhet, regnskap og formuesforvaltning er gjenstand for betryggende kontroll”. Det siktes her til ansvar for den interne kontroll som selskapets egne ansatte skal utføre, ikke til den eksterne kontroll som skal utføres av revisor.<sup>25</sup> Bestemmelsen innebærer ikke at styremedlemmene selv må utføre kontrolltiltakene, men at styret har det overordnede ansvaret for at interne kontrolltiltak blir utført, samt at de er betryggende. Dette innebærer bl.a. et ansvar for at det i selskapet er regler og retningslinjer for kapitalforvaltningen.<sup>26</sup> Det er imidlertid daglig leder som har

---

<sup>24</sup> Aarbakke m.fl. s. 498.

<sup>25</sup> Aarbakke m.fl. s. 498.

<sup>26</sup> Aarbakke m.fl. s. 498.

plikt til i første omgang å ”sørge for” at selskapets regnskap er lovmessig og at formuesforvaltningen er ordnet på en betryggende måte, jfr. asl./asal. § 6-14(4). Altså er det daglig leder som har det umiddelbare hovedansvaret for internkontrollen.<sup>27</sup> I aksjeselskaper uten daglig leder, er det imidlertid styrelederen eller styret som sådant som også i første omgang skal sørge for at regnskapet er lovmessig og at formuesforvaltningen er ordnet på en betryggende måte, jfr. asl. § 6-14(4), jfr. § 6-14(1) annet punktum.

Når det gjelder lovens begrep ”formuesforvaltning”, påpekes det i forarbeidene at dette ikke har noe entydig og klart definert innhold.<sup>28</sup> Generelt kan det imidlertid sies at det handler om det å ta vare på verdiene i selskapet.

Når det så gjelder styrets plikt til spesielt å påse at selskapets ”virksomhet” er gjenstand for ”betryggende kontroll”, kan det spørres om det ligger noe mer eller annet i dette enn styrets plikt til å sørge for en ”forsvarlig organisering” av virksomheten etter § 6-12(1) annet punktum.<sup>29</sup> Kreves det at virksomheten skal organiseres på forsvarlig måte, så må vel det også innebære at selskapet må ha betryggende kontrollrutiner for sin virksomhet.

Videre nevnes den plikt styret har i visse tilfeller til å begjære selskapet konkurs (oppbudsplikt). Asl./asal. § 6-18(1) legger en kompetanse til styret til å begjære gjeldsforhandling og konkursbehandling, men hvis det av hensyn til selskapets kreditorer tilsier det, har styret en plikt til å fremsette begjæring om konkurs.<sup>30</sup> Et spørsmål er når oppbudsplikten inntreffer, men den inntreffer tidligst ved selskapets insolvens.<sup>31</sup>

---

<sup>27</sup> Aarbakke m.fl. s. 508.

<sup>28</sup> NOU 1997:9 kap. 6.3.5.

<sup>29</sup> Andenæs s. 292.

<sup>30</sup> Normann Aarum s. 490 og Paulsen s. 423.

<sup>31</sup> Normann Aarum hevder at oppbudsplikten ikke inntreffer automatisk når selskapet er insolvent, se Normann Aarum s. 502.

Forvaltningen av selskapet innebærer ikke bare en plikt for styret, men også en rett.<sup>32</sup> Styret kan altså ikke fratas sine forvaltningsoppgaver, og andre organer i selskapet kan ikke kreve å få utføre disse uten styrets samtykke. Dette setter således ytre grenser for generalforsamlingens adgang til å gi instruks til styret. Hva og hvor mye styret kan delegere bort av sine oppgaver er et spørsmål som ikke skal drøftes inngående her. Det kan imidlertid nevnes at styrets alminnelige forvaltningsmyndighet i utgangspunktet fritt kan delegeres, mens delegasjon av mer spesielle oppgaver normalt er utelukket.<sup>33</sup>

### 5.1.2 Tilsynsansvaret

I asl./asal. § 6-13(1) er styret tillagt et generelt tilsynsansvar med selskapet. En slik alminnelig tilsynsplikt følger imidlertid allerede av styrets generelle plikt til å forvalte selskapet på en forsvarlig måte.<sup>34</sup> § 6-13(1) innebærer således bare en presisering av denne tilsynsplikten. Forholdet mellom bestemmelsen i § 6-13(1) og bestemmelsen i asl./asal. § 6-12 er ikke kommentert i forarbeidene, men i juridisk litteratur er det antatt at det er en betydelig grad av overlapping mellom dem.<sup>35</sup> For øvrig har lovens uttrykk ”tilsyn” ingen klar selskapsrettslig betydning. Uten å drøfte betydningen nærmere, kan det nevnes generelt at tilsynsplikten vil variere med arten og omfanget av selskapets virksomhet.<sup>36</sup>

### 5.1.3 Informasjonsansvaret

Etter rskl. § 3-1 første ledd skal alle regnskapspliktige utarbeide årsregnskap og årsberetning. Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper er regnskapspliktige, jfr. rskl. § 1-2 første ledd nr. 1 og 2. I årsregnskapet og årsberetningen gis det opplysninger om selskapets økonomiske forhold, jfr. henholdsvis rskl. § 3-2 og § 3-3. Plikten til å utarbeide slike dokumenter innebærer således en informasjonsplikt om selskapets økonomiske forhold, og utad til omverdenen er årsregnskapet og årsberetningen viktige informasjonsdokumenter.

---

<sup>32</sup> Andenæs s. 290-291.

<sup>33</sup> Andenæs s. 291.

<sup>34</sup> NOU 1996:3 kap. 13.

<sup>35</sup> Se Andenæs s. 293.

<sup>36</sup> Aarbakke m.fl. s. 500.

Rskl. § 8-1 bestemmer at hvem som helst kan kreve å få gjøre seg kjent med innholdet ved henvendelse til selskapet eller Regnskapsregisteret.

Det er i utgangspunktet daglig leders oppgave å påse at det utarbeides årsregnskap og at dette forelegges for styret, jfr. asl./asal. § 6-14(4).<sup>37</sup> Hvem som i første omgang skal sørge for at det utarbeides årsberetning kan synes noe tvilsomt. Årsberetningen er imidlertid styrets egen beretning til generalforsamlingen. Mest naturlig er det derfor kanskje å si at det er styrets oppgave å utarbeide den, selv om daglig leder (administrasjonen i større selskaper) i praksis gjerne lager et utkast. Sikkert er det iallfall at det er styret som skal avgi både årsberetningen og årsregnskapet til generalforsamlingen.<sup>38</sup> Dette må bety at styret har det overordnede ansvar for at årsregnskap og årsberetning utarbeides. Hvis daglig leder forsømmer sin plikt til å sørge for utarbeidelse og foreleggelse av dokumentene, har ikke styret noe å avgi til generalforsamlingen og forsømmer således sin egen plikt.

Loven stiller ingen krav til personell kompetanse når det gjelder selve utarbeidelsen av årsregnskapet og årsberetningen. Hvem som helst kan i prinsippet lovlig utarbeide disse.<sup>39</sup> Men dokumentene skal være utarbeidet i samsvar med regnskapsloven, jfr. lovens § 3-1. Herunder foreligger en plikt for den som utarbeider årsregnskapet til å gjøre dette i samsvar med god regnskapsskikk, jfr. rskl. § 4-6. Bestemmelsen stiller også særskilt krav til at registrering av regnskapsopplysninger skal foretas i samsvar med god regnskapsskikk. Selve registreringsplikten, samt plikt til å dokumentere de registrerte opplysninger, følger av henholdsvis rskl. § 2-1 og § 2-3.

Daglig leder har som nevnt det umiddelbare ansvaret for at regnskapet er i samsvar med loven, jfr. asl./asal. § 6-14(4).<sup>40</sup> Det minnes også om at det i aksjeselskaper uten daglig

---

<sup>37</sup> Aarbakke m.fl. s. 508.

<sup>38</sup> Andenæs s. 291.

<sup>39</sup> Noe annet er at "[e]nhver som i næring påtar seg å føre regnskap for andre, skal være autorisert av Kredittilsynet", jfr. lov om autorisasjon av regnskapsførere av 18. juni 1993 nr. 109 § 1.

<sup>40</sup> Se foran under 5.1.1.

leder, er styrelederen eller styret som sådant som i første omgang skal sørge for at regnskapet er lovmessig, jfr. asl. § 6-14(4), jfr § 6-14(1) annet punktum.

Både daglig leder og styremedlemmene skal underskrive årsregnskapet og årsberetningen, jfr. rskl. § 3-5. Generalforsamlingen treffer beslutning om godkjenning av disse dokumentene, jfr. asl. § 5-5(2) nr. 1 og asal. § 5-6(2) nr. 1.

Videre skal regnskapspliktige sørge for at årsregnskapet revideres av en revisor, jfr. revl. § 2-1(1). I bestemmelsen er det ikke nevnt noe om årsberetningen, men det følger av revl. § 5-1 første ledd annet punktum at revisor skal kontrollere visse opplysninger i denne.<sup>41</sup> Plikten til å la seg underkaste slik finansiell revisjon må oppfylles av det revisjonspliktige selskaps ledelse, ved at denne sørger for at selskapet velger en revisor.<sup>42</sup> Alle offentligrettslige plikter som tilkommer et aksjeselskap må oppfylles av selskapets ledelse.<sup>43</sup>

I forbindelse med revisjonen har revisjonsklienten en plikt til å medvirke til at revisor får all nødvendig informasjon han trenger for utførelsen av sitt oppdrag. Revl. § 5-2 tredje ledd bestemmer at selskapet skal gi revisor adgang til å foreta ”undersøkelser revisor finner nødvendig”. Selskapet skal også gi revisor adgang til ”opplysninger denne krever”. Slik bestemmelsen er utformet gjelder det opplysninger revisor krever for ”utførelsen av sitt oppdrag”. Når det gjelder de undersøkelser revisor finner nødvendig, kan ordlyden skape noe tvil i forhold til om også disse må ligge innenfor rammen for utførelsen av oppdraget. Imidlertid er det vel nokså selvsagt at revisor ikke skal kunne kreve å foreta undersøkelser som ligger utenfor utførelsen av hans oppdrag. Innenfor rammen for utførelsen av oppdraget, bestemmer revisor selv hvilke undersøkelser som er nødvendig, og det er han som avgjør arten og omfanget av disse undersøkelser. Imidlertid må hva som er ”nødvendig” kanskje vurderes opp mot visse objektive kriterier. Når det gjelder hva som er

---

<sup>41</sup> Se mer om dette nedenfor under 5.2.2.

<sup>42</sup> Selve valget av revisor skal foretas av generalforsamlingen. Se foran under 4.

<sup>43</sup> Aarbakke m.fl. s. 569.

tilstrekkelig og relevant informasjon for utførelsen av oppdraget, hører også dette med til revisors skjønn. Selskapet har dermed ingen rett til å motsette seg bestemte undersøkelser med den begrunnelse at de er unødvendig å foreta, eller holde tilbake opplysninger som revisor krever.<sup>44</sup> Hvis selskapet ikke er i stand til å fremskaffe informasjon som revisor krever, må det stille nødvendig hjelp til disposisjon for å fremskaffe informasjonen.<sup>45</sup>

Hvis revisor ikke har noen foranledning til eller grunnlag for å foreta bestemte undersøkelser eller be om særskilt informasjon, slik som revl. § 5-2 tredje ledd forutsetter, er det et spørsmål om selskapet likevel av eget tiltak har plikt til å gi relevant informasjon til revisor. Ut fra alminnelige lojalitetssynspunkter må det vel kunne antas at en slik plikt foreligger. Tilbakeholdelse av informasjon fra ledelsens side er et brudd på tillits- og samarbeidsforholdet mellom revisor og selskapet.<sup>46</sup>

Selskapet har også en plikt til å gi viss informasjon til bestemte offentlige myndigheter. Som vi skal se senere i oppgaven har revisor en plikt til å utarbeide nummererte brev som skal avgis til selskapets ledelse.<sup>47</sup> Etter lov om ligningsforvaltning av 13. juni 1980 nr. 24 har ligningsmyndighetene innsynsrett i disse nummererte brevene.<sup>48</sup>

## 5.2 Revisors plikter

### 5.2.1 "Overordnede plikter"

I revl. § 5-2 er det oppregnet noen plikter for revisor som ikke regulerer revisjonens utførelse i detalj, men som kan oppfattes som en form for overordnede prinsipper.<sup>49</sup> Dette er prinsipper eller regler som revisor skal ta i betraktning under hele revisjonsprosessen.

---

<sup>44</sup> Cordt-Hansen s. 195.

<sup>45</sup> Cordt-Hansen s. 195.

<sup>46</sup> Cordt-Hansen s. 197.

<sup>47</sup> Se nedenfor under 5.2.6.

<sup>48</sup> Cordt-Hansen s. 226.

<sup>49</sup> Cordt-Hansen s. 171.

For det første skal revisor utføre revisjonen ”etter beste skjønn”, jfr. første ledd. Hva som ligger i dette begrepet er ikke helt klart. I forarbeidene uttaler Finanskomiteen at begrepet ikke er gitt ”et konkret og utvetydig innhold”, men at det i noen grad kan ses som en erstatning for lovutvalgets forslag om at revisor skulle ”planlegge og gjennomføre revisjonen med en profesjonell skeptisk holdning”.<sup>50</sup>

Som en del av sitt ”beste skjønn” er det imidlertid klart at revisor skal ”vurdere risikoen for at det kan foreligge feilinformasjon i årsregnskapet som følge av misligheter og feil”, jfr. § 5-2 første ledd første punktum. Dette må ses i sammenheng med bestemmelsen i revl. § 5-1 tredje ledd som bestemmer at revisor gjennom revisjonen skal ”bidra til å forebygge og avdekke misligheter og feil”.<sup>51</sup>

Revisor skal også som en del av sitt ”beste skjønn” påse at han har tilstrekkelig grunnlag til å ”vurdere om det foreligger brudd på lover og forskrifter av vesentlig betydning for årsregnskapet”, jfr. § 5-2 første ledd annet punktum. Som vi ser av ordlyden skiller denne plikten seg fra den i første punktum ved at det kun er de forhold som er av ”vesentlig” betydning for årsregnskapet som skal vurderes. En diskusjon av vesentlighetsbegrepet i forhold til disse plikter er foretatt i lovforarbeidene. Departementet uttaler at:

”utvalget har lagt til grunn at det bare er risikoen for ”vesentlig” feilinformasjon som skal vurderes. Departementet legger til grunn at også risikoen for annen feilinformasjon i regnskapet bør vurderes av revisor”.<sup>52</sup>

Finanskomiteen sier på sin side at den:

”merker seg for øvrig den distinksjon som fremkommer i henholdsvis Revisorutvalget og Regjeringens vurdering av vesentlighet... Komiteen vurderer forslaget slik at det fra

---

<sup>50</sup> Innst. O. nr. 25 (1998-1999) s. 18.

<sup>51</sup> Cordt-Hansen s. 174-175. Se mer om revisors plikt etter 5-1 tredje ledd nedenfor under 5.2.5.

<sup>52</sup> Ot.prp. nr. 75 (1997-1998) s. 35.



Regjeringens side ikke ligger et implisitt ønske om å endre omfanget av revisjonen, men at dette mer er å betrakte som en kodifisering av gjeldende praksis”.<sup>53</sup>

Revisorutvalgets forslag om at det bare var risikoen for ”vesentlig” feilinformasjon som skulle vurderes av revisor, var hentet fra revisjonsstandardene. På bakgrunn av Finanskomiteens uttalelse hevder derfor statsautorisert revisor Terje Nagell at de formuleringer som kommer til uttrykk i revisjonsstandardene må være gjeldende.<sup>54</sup> Hans Cordt-Hansen hevder at det:

”gjennom lovteksten [er] skapt en uklar situasjon som gir tolkingsproblemer” og at ”[d]et eneste fornuftige er derfor å innfortolke i Finanskomiteens uttalelse... en forutsetning om fortsettelse av en praksis hvor vesentlighetsbegrepet, basert på revisjonsstandarder, er inkludert”.<sup>55</sup>

Etter min mening unngår vi langt på vei tolkingsproblemene ved å legge avgjørende vekt på lovens ordlyd og departementets klare uttalelse om at det ikke skal gjelde noe vesentlighetskriterium i tilknytning til den risikoen for feilinformasjon i årsregnskapet som revisor skal vurdere.

Hvilke eller hva slags lovbrudd som er av ”vesentlig betydning” for årsregnskapet, er det ikke så lett å si noe generelt om. Imidlertid kan det nok sies at brudd på for eksempel regnskapsloven generelt vil ha større betydning for årsregnskapet enn brudd på lover som gir rammer for selskapets virksomhet, men som er mindre direkte knyttet til regnskapet. Et eksempel kan være brudd på miljølovgivningen.<sup>56</sup> Om lovbruddene er straffbare eller ikke, er uten betydning for revisors vurderingsplikt.

Vilkåret om at revisor skal skaffe seg ”tilstrekkelig grunnlag” til å vurdere om det foreligger brudd på lover og forskrifter av vesentlig betydning for årsregnskapet, innebærer

---

<sup>53</sup> Innst. O. nr. 25 (1998-1999) s. 18.

<sup>54</sup> Artikkel i Revisjon og Regnskap nr. 5/99.

<sup>55</sup> Cordt-Hansen s. 176 og s. 177.

<sup>56</sup> Cordt-Hansen s. 194.

at revisor må skaffe seg kunnskap om selskapets virksomhet, så vel som kunnskap om lovgivning som har stor betydning for virksomheten.<sup>57</sup>

For det andre skal revisor utføre sin virksomhet i samsvar med ”god revisjonsskikk”, jfr. revl. § 5-2 annet ledd. Altså kommer dette kravet i tillegg til kravet i første ledd om at revisjonen skal utføres ”etter beste skjønn”.<sup>58</sup> I denne sammenheng er det uttalt i forarbeidene at:

”det i begrepet ”etter beste skjønn” ikke åpnes for at revisor skjønnsmessig skal kunne avvike fra god revisjonsskikk, dvs. skjønnsmessig innskrenke revisjonen, og at det ikke implisitt ligger en forståelse av at ”etter beste skjønn” ikke tilfredsstiller god revisjonsskikk. I forhold til en slik forståelse vil begrepet ”etter beste skjønn” være å tolke påbyggende i forhold til god revisjonsskikk”.<sup>59</sup>

Problemet er imidlertid disse begrepers innholdsmessige betydning og deres betydning i forhold til hverandre. De kan synes, iallfall i noen grad, å overlappe hverandre. Innholdet av den rettslige standarden ”god revisjonsskikk” har tradisjonelt svart til ”den oppfatning som til enhver tid gjør seg gjeldende hos den dyktige og ansvarsbevisste utøver av yrket”.<sup>60</sup> Det er imidlertid uklart om det i § 5-2 annet ledd er vist til denne rettslige standarden eller om det er vist til et begrep med et annet innhold. En nærmere drøftelse av om henvisningen til ”god revisjonsskikk” er en henvisning til den rettslige standard, og en nærmere drøftelse om forholdet til begrepet ”etter beste skjønn”, vil imidlertid bli for omfattende for denne oppgaven.<sup>61</sup> Jeg nøyer meg med å konstatere at revisor skal utføre revisjonen i samsvar med de konkrete krav loven setter og den rettslige standard som til enhver tid er gjeldende.

For revisors plikt til skriftlig å påpeke de forhold som er nevnt i § 5-2 fjerde ledd, se nedenfor under 5.2.6.

---

<sup>57</sup> Cordt-Hansen s. 193.

<sup>58</sup> Se også Innst. O. nr. 25 (1998-1999) s. 18.

<sup>59</sup> Innst. O. nr. 25 (1998-1999) s. 18.

<sup>60</sup> Cordt-Hansen s. 179.

<sup>61</sup> Se Cordt-Hansen kap. 5.2.3 for en nærmere redegjørelse.

### 5.2.2 Kontroll av selskapets årsregnskap og årsberetning

Revisors hovedoppgave er å kontrollere det oppdragsgivende selskaps årsregnskap og årsberetning.<sup>62</sup> Denne oppgaven kalles gjerne finansiell revisjon.<sup>63</sup>

Nærmere bestemt skal revisor vurdere om selskapets årsregnskap er ”utarbeidet og fastsatt i samsvar med lov og forskrifter”, og om ledelsen har oppfylt sin plikt til å sørge for ”ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av regnskapsopplysninger i samsvar med lov og forskrifter”, jfr. revl. § 5-1 første ledd første punktum. Regnskapet skal naturligvis være i samsvar med alle lover og forskrifter som er relevante for regnskapet, men det siktes her først og fremst til regnskapsloven med tilhørende forskrifter.<sup>64</sup> Revisor skal således kontrollere at årsregnskapet inneholder alle de komponenter som rskl. § 3-2 krever at årsregnskapet skal bestå av. I tillegg skal han kontrollere om krav til grunnleggende regnskapsprinsipper og god regnskapsskikk i rskl. kap. 4 er fulgt ved utarbeidelsen av regnskapet. At regnskapslovens vurderingsregler i lovens kap. 5 er riktig forstått og anvendt ved utarbeidelsen, må også kontrolleres. Likeledes skal revisor kontrollere om årsregnskapet følger de oppstillingsplaner som rskl. kap. 6 krever, og om dets noteopplysninger er fullstendige og riktige i overensstemmelse med kap. 7. Som tidligere nevnt følger det av rskl. kap. 2 at regnskapsopplysninger skal registreres og dokumenteres.<sup>65</sup> Hvorvidt opplysningene er registrert og dokumentert i samsvar med bestemmelsene i kap. 2 skal kontrolleres av revisor.

Når det gjelder revisors kontroll av om årsregnskapet er ”fastsatt” lovmessig, innebærer dette at revisor må kontrollere om årsregnskapet er fastsatt av det organ loven utpeker som rette organ, og at dette har fulgt de formelle krav som loven stiller til fastsettelsen.<sup>66</sup> Det er imidlertid noe usikkert hva som menes med ”fastsatt”, og dermed hvilket organ det siktes

---

<sup>62</sup> Ot.prp. nr. 75 (1997-1998) kap. 5.1.5.1.

<sup>63</sup> Se bl.a. Ot.prp. nr. 75 (1997-1998) kap. 5.1.5.1.

<sup>64</sup> Cordt-Hansen s. 144.

<sup>65</sup> Se foran under 5.1.3.

<sup>66</sup> Cordt-Hansen s. 146.

til når det gjelder aksjeselskaper. I aksjeselskaper er det som nevnt foran under 5.1.3 generalforsamlingen som skal "godkjenne" årsregnskapet, men det kan ikke være dette organ det siktes til. Revisors beretning (revisjonsberetningen), som markerer avslutningen på revisjonen, skal foreligge før ordinær generalforsamling, som er tidspunktet for en eventuell godkjenning av årsregnskapet. Dvs. at det på revisjonstidspunktet ikke er noen godkjenning å kontrollere. Mest sannsynlig må det da være styret det siktes til.

Aksjeloven/allmennaksjeloven sier ikke uttrykkelig at styret skal fastsette årsregnskapet, men som det fremgår av 5.1.3 er det styret som har det overordnede ansvaret for utarbeidelsen av årsregnskapet, og det er styrets plikt å avgi dette til generalforsamlingen. Før det avgis må således styret foreta en konstatering (fastsettelse) av at årsregnskapet oppfyller de krav loven stiller.

I sin kontroll av selskapets årsberetning skal revisor kontrollere "opplysninger" om "årsregnskapet, forutsetning om fortsatt drift og forslag til anvendelse av overskudd eller dekning av tap", jfr. revl. § 5-1 første ledd annet punktum. Oppgaven går ut på å vurdere om disse opplysningene er "i samsvar med lov og forskrifter" og om de er "konsistent" med årsregnskapet. Igjen må det være regnskapsloven og dens forskrifter som det hovedsaklig siktes til. Andre opplysninger i årsberetningen er ikke revisor pliktig å kontrollere spesielt.

I forarbeidene er det diskutert om revisors oppgave skulle omfatte andre former for revisjon enn finansiell revisjon. Det uttales at:

"[u]tvalget anser det imidlertid ikke aktuelt i dag å fastsette krav om generell revisjon av operasjonell eller forvaltningsmessig karakter gjennom revisorloven".<sup>67</sup>

Videre uttaler departementet at:

---

<sup>67</sup> NOU 1997:9 s. 77.

”[n]år det gjelder øvrige opplysninger som etter forslaget til ny regnskapslov skal fremgå av årsberetningen, antar departementet at det ikke er behov for revisjon av disse. Dette gjelder opplysninger om den regnskapspliktiges framtidige utvikling, opplysninger om arbeidsmiljøet og miljøinformasjon som revisor normalt ikke har tilstrekkelig grunnlag for å kunne uttale seg om og som det heller ikke faller naturlig inn under revisors område å uttale seg om”.<sup>68</sup>

Som vi skal se senere i oppgaven kan revisor imidlertid være pliktig til å rapportere om forhold han oppdager under sin ordinære revisjon, men som han ikke har hatt noen plikt til å iverksette spesielle revisjonstiltak for å avdekke.<sup>69</sup>

### 5.2.3 Plikt til å utarbeide og avgis revisjonsberetning

Revisors kontroll av årsregnskap og årsberetning skal resultere i en revisjonsberetning.

Plikten til å avgis en slik følger av revl. § 5-6. I de tilfeller hvor revisor er et aksjeselskaps eller allmennaksjeselskaps valgte revisor følger plikten også av asl./asal. § 7-4(1).

Revisjonsberetningen skal avgis til generalforsamlingen, men den skal være styret i hende senest to uker før ordinær generalforsamling, jfr. asl./asal. § 7-4(1). Denne plikten til å gi revisjonsberetningen til styret gjør at styret får mulighet til å rette opp eventuelle misligheter og feil som revisor har oppdaget i årsregnskapet og årsberetningen. På den måten kan det godkjennes et feilfritt årsregnskap og en feilfri årsberetning på ordinær generalforsamling.

Formålet med revisjonsberetningen er å øke eller svekke årsregnskapets og årsberetningens troverdighet.<sup>70</sup> I beretningen skal revisor uttale seg om hvorvidt årsregnskapet er utarbeidet og fastsatt i samsvar med lov og forskrifter, hvorvidt den revisjonspliktige ledelse har oppfylt sin plikt til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av regnskapsopplysninger, og hvorvidt opplysninger i årsberetningen om årsregnskapet, forutsetningen om fortsatt drift og forslag til anvendelse av overskudd eller dekning av tap, er i samsvar med lov og forskrifter, samt om opplysningene er konsistent med

---

<sup>68</sup> Ot.prp. nr. 75 (1997-1998) s. 34.

<sup>69</sup> Se nedenfor under 5.2.6.

<sup>70</sup> Aarbakke m.fl. s. 585.

årsregnskapet, jfr. revl. § 5-6 tredje ledd nr. 1, 2 og 3. Som vi ser skal revisor i beretningen uttale seg om de forhold som på forhånd skal vurderes etter § 5-1 første ledd. Riktignok krever bestemmelsen i § 5-1 etter sin ordlyd at revisor skal vurdere hvorvidt ledelsens plikt til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av regnskapsopplysninger er ”i samsvar med lov og forskrifter”, mens bestemmelsen i § 5-6 etter sin ordlyd ikke krever at det i revisjonsberetningen skal være en uttalelse om lovmessigheten av denne plikten. Likevel må det vel være klart at revisors uttalelse i revisjonsberetningen også må omfatte lovmessigheten av ledelsens plikt. For det første er revisor som nevnt pålagt å vurdere dette forhold forut for avgivelsen av revisjonsberetningen. Det er da naturlig å uttale seg om det samme i beretningen. For det andre stiller regnskapsloven selv krav til registrering og dokumentasjon av regnskapsopplysninger, jfr. lovens kap. 2. En uttalelse om plikten til å sørge for en ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av regnskapsopplysningene, må således omfatte en uttalelse om registrerings og dokumentasjonens lovmessighet. Plikten innebærer jo nettopp å foreta registrering og dokumentasjon i samsvar med regnskapsloven. For det tredje må uttalelser om den regnskapspliktige har fulgt loven være viktig for å kunne oppfylle formålet med revisjonsberetningen.

For øvrig nevnes at mangler ved registrerings- og dokumentasjonsplikten også skal påpekes særskilt overfor selskapets ledelse gjennom nummererte brev, jfr. revl. § 5-2 fjerde ledd nr. 1.<sup>71</sup>

Revisor kommer ikke unna sin plikt til å avgi revisjonsberetning selv om regnskapet er ufullstendig, eller selskapet av en eller annen grunn ikke har utarbeidet noe årsregnskap, jfr. revl. § 5-6 første ledd tredje punktum.

Det bør kanskje fremheves at revisors kontrolloppgave ikke innebærer noen godkjenning av årsregnskapet og årsberetningen. Det er som nevnt bare generalforsamlingen som kan

---

<sup>71</sup> Se nedenfor under 5.2.6.

godkjenne disse, jfr. asl. § 5-5(2) nr. 1 og asal. § 5-6(2) nr. 1. Dvs. at hvis generalforsamlingen ikke godkjenner dokumentene, og årsregnskapet derfor nødvendigvis får et annet innhold enn det revisjonsberetningen knytter seg til, så må revisor oppdatere revisjonsberetningen slik at den knytter seg til det offisielle årsregnskapet.<sup>72</sup>

Revisor skal også uttale seg om forhold som for så vidt ikke omfattes av den ordinære revisjonen. Nærmere bestemt skal han gjøre merknad i revisjonsberetningen hvis han oppdager forhold som kan føre til ”ansvar” for de ledende organer i selskapet, eller for personer som representerer selskapet, jfr. revl. § 5-6 sjette ledd første punktum. Revisor har ikke plikt til å foreta spesielle undersøkelser med sikte på å avdekke omstendigheter som kan føre til ansvar. Det er bare når revisor under sin ordinære revisjon oppdager mulige ansvarsforhold at dette må rapporteres.<sup>73</sup>

Bestemmelsen taler om ”ansvar” uten at det er angitt hva ligger i begrepet. Hvis vi ser bestemmelsen i sammenheng med asl./asal. § 17-1(1) som instituerer erstatningsplikt for flere av de samme subjekter som er nevnt i revl. § 5-6 sjette ledd, må det imidlertid antas at det iallfall er tale om erstatningsansvar. En anmerkning om mulige erstatningsbetingende forhold vil være nyttig for å gjøre eventuelle skadelidende oppmerksomme på at de kan ha et erstatningskrav. Her er det altså slik at hvis revisor finner indikasjoner på at ledelsen muligens er erstatningsansvarlig, så kan han selv holdes ansvarlig hvis han ikke sier fra om de mulige ansvarsbetingende forhold.<sup>74</sup>

Hvorvidt revisors merknadsplikt etter revl. § 5-6 sjette ledd også omfatter strafferettslig ansvar, er ifølge juridisk litteratur noe uklart.<sup>75</sup> Det er imidlertid klart at revisor gjennom nummerert brev har plikt til å underrette selskapets ledelse om mulig økonomisk

---

<sup>72</sup> Aarbakke m.fl. s. 585.

<sup>73</sup> Ot.prp. nr. 75 (1997-1998) s. 35. Se også Aarbakke m.fl. s. 586 og Cordt-Hansen s. 204.

<sup>74</sup> Se nedenfor under 6.

<sup>75</sup> Cordt-Hansen skriver på s. 205 at ”[d]et er reist spørsmål om ”ansvar” kun omfatter et økonomisk ansvar eller om det også omfatter strafferettslig ansvar. Noe klart svar er ikke gitt i lovmotivene”.

kriminalitet (i det minste den som kan føre til feilinformasjon i årsregnskapet).<sup>76</sup> Den plikten er knyttet til mulig strafferettslig ansvar for de samme personer og grupper som er nevnt i revl. § 5-6 sjette ledd første punktum. Selv om nummererte brev og revisjonsberetningen har forskjellige adressater, er det vel ingen god grunn til at mulig straffansvar ikke skal gjøres kjent også i revisjonsberetningen. Straffbare forhold vil dessuten ofte kunne utløse erstatningsansvar. Bl.a. for å kunne ta stilling til dette, og for mer generelt å kunne vurdere tillitten til selskapets ledelse, er det viktig at bl.a. kreditorer og aksjeeiere får informasjon om forholdene gjennom revisjonsberetningen.

Det påpekes at revisors plikt til å gjøre merknad om eventuelle ansvarsforhold inntreffer når det foreligger en viss sannsynlighet for at en ansvarssituasjon er til stede, jfr. § 5-6 sjette ledds formulering ”kan føre til ansvar”. Merknadsplikten inntreffer altså selv om det ikke er sikkert at det foreligger en ansvarssituasjon.<sup>77</sup>

Revl. § 5-6 sjette ledd siste punktum pålegger revisor en plikt til ”også ellers” å gi opplysning om ”forhold” som ”vedkommende mener bør gjøres kjent” for selskapets ”aksjeeiere”. Hva slags forhold det konkret er tale om er usikkert, men det må iallfall dreie seg om forhold som ikke nødvendigvis er mulig erstatningsbetingende eller straffbare, jfr. ordlyden ”også ellers”. Siden det er selskapets eiere som skal dra nytte av de eventuelle opplysninger revisor gir, må det iallfall generelt dreie seg om forhold som har betydning for deres posisjon som eiere. Om det skal gis opplysninger om forhold utover de mulig erstatningsbetingende eller straffbare, beror etter ordlyden på revisors skjønn.

Utover revisors plikt til å gjøre merknad om det i revisjonsberetningen, har han også en plikt til å påpeke mulige ansvarsbetingende forhold i nummerert brev, jfr. revl. § 5-2 fjerde ledd nr. 4.<sup>78</sup>

---

<sup>76</sup> Se nedenfor under 5.2.6.

<sup>77</sup> Cordt-Hansen s. 204.

<sup>78</sup> Se nedenfor under 5.2.6.



Det nevnes til slutt at revisjonsberetningen er offentlig, jfr. rskl. § 8-1. Dvs. at hvem som helst har rett til å gjøre seg kjent med innholdet av dokumentet ved å henvende seg til den regnskapspliktige eller Regnskapsregisteret.

#### 5.2.4 Kontroll med selskapets formuesforvaltning

Revisor har plikt til å kontrollere visse forhold knyttet til selskapets formuesforvaltning. Som tidligere nevnt er det styret som har det overordnede ansvaret for selskapets egen kontroll med formuesforvaltningen.<sup>79</sup> Bestemmelsen i revl. § 5-1 annet ledd innebærer ingen endring av dette, den pålegger bare revisor å ”se etter” at selskapet har ”ordnet formuesforvaltningen på en betryggende måte og med forsvarlig kontroll”. Som også nevnt har ikke begrepet ”formuesforvaltning” et fast bestemt innhold, noe som skaper uklare linjer for konkret hva det er revisor skal ”se etter”. Omfanget av revisors plikt etter § 5-1 annet ledd kan imidlertid kanskje til en viss grad avgrenses negativt. Det minnes i denne sammenheng om at revisor ikke har plikt til å utøve en generell forvaltningsrevisjon.<sup>80</sup> Hans hovedoppgave er å foreta en finansiell revisjon, og plikten i tilknytning til formuesforvaltningen er intet unntak. Utenfor revisors plikt faller således å:

”se etter at ledelsen har engasjert seg tilstrekkelig for å fastsette de nødvendige virksomhetsplaner og budsjetter”.<sup>81</sup>

Dette, og andre forhold som:

”gjelder virksomhetens (interne) organisering som ikke er knyttet til økonomiforvaltningen... hører det ikke naturlig under revisors ansvarsområde å kontrollere”.<sup>82</sup>

Andre eksempler på forhold som nevnt er selskapets plikt til å sørge for en forsvarlig organisering av virksomheten og å holde seg orientert om selskapets økonomiske utvikling.

---

<sup>79</sup> Se foran under 5.1.1.

<sup>80</sup> Se ovenfor under 5.2.2.

<sup>81</sup> Ot.prp. nr. 75 (1997-1998) s. 34.

<sup>82</sup> Ot.prp. nr. 75 (1997-1998) s. 34.

Det minnes imidlertid om at dersom revisor under sin ordinære (finansielle) revisjon oppdager forhold ved den alminnelige forvaltning av selskapet som kan føre til ansvar for ledelsen, så har han plikt til å rapportere om dette, jfr. revl. § 5-2 fjerde ledd nr. 4. Men han har altså ingen særskilt plikt til å iverksette spesielle revisjonstiltak med sikte på å avdekke slike.

Dersom revisor oppdager feil og mangler ved selskapets internkontroll og organisering av formuesforvaltningen, har han en plikt til å påpeke dette overfor selskapets ledelse, jfr. revl. § 5-2 fjerde ledd nr. 2.<sup>83</sup>

I Ivarandommen er revisors ansvar for kontroll av forvaltningshandlinger en del av temaet. Daglig leder (omtalt som "A" i dommen) i et shippingselskap hadde her bedrevet omfattende og spekulativ valutahandel som medførte at selskapet led betydelige tap. Selskapet rettet erstatningskrav mot revisor. Partene var enige om at "den rent kommersielle formuesforvaltningen", dvs. at selskapet "drev forretningsmessig forsvarlig", var en oppgave for styret og ikke revisor.<sup>84</sup> Selskapet hevdet imidlertid at:

"forvaltningsrevisjon ikke kan sees som noen sekundæroppgave for revisor", og at det hører med til revisors oppgave å foreta "kontroll av at forretningsdriften foregår i forsvarlige former", og at "revisor har plikt til å varsle om mulige mislige forhold som blir avdekket ved denne revisjonen".<sup>85</sup>

Førstvoterende uttaler om dette:

"når vi er utenfor de oppgavene som knyttet seg til årsoppgjør og regnskap, må utgangspunktet etter min mening være at primæransvaret for å føre kontroll med As disposisjoner lå hos styret. Revisors plikt måtte først og fremst være å reagere hvis han var blitt oppmerksom på uregelmessigheter som kunne gi fare for tap, og som han måtte regne med at styret ikke kjente til".<sup>86</sup>

---

<sup>83</sup> Se nedenfor under 5.2.6.

<sup>84</sup> Se dommens avsnitt 59.

<sup>85</sup> Se dommens avsnitt 23.

<sup>86</sup> Se dommens avsnitt 60.

Dommen er avsagt etter revisorloven av 14. mars 1964 nr. 2, men det antas at revisors plikter knyttet til forvaltningsrevisjon vil bli vurdert på samme måte etter någjeldende revisorlov.<sup>87</sup>

#### 5.2.5 Forebygging og avdekking av misligheter og feil

Revisor har ”gjennom revisjonen” en generell plikt til å ”bidra til å forebygge og avdekke misligheter og feil”, jfr. revl. § 5-1 siste ledd. Et spørsmål er hvor langt denne plikten rekker. Med ordene ”gjennom revisjonen” synes det å være klart at svaret bl.a. beror på hva som er revisors øvrige plikter. Samtidig er det presisert i forarbeidene at det er ansett som viktig at det kommer klart frem i loven at revisor har en selvstendig oppgave i forhold til å bidra til å forebygge misligheter.<sup>88</sup> Et mindretall av lovutvalget uttaler også et ønske om at revisors oppgaver på området skal fremstå som selvstendige, og ikke bare som en passiv følge av de øvrige revisjonsbehandlingene.<sup>89</sup> Dette kan tilsi et visst aktivitetsnivå fra revisors side. Han må gå noe aktivt inn for å skaffe seg oversikt over eventuelle misligheter og feil når omstendighetene påkaller hans oppmerksomhet. Dersom konkrete forhold tilsier at det kan foreligge misligheter eller feil, så har revisor en utvidet undersøkelsesplikt.<sup>90</sup>

Oppgaven er en plikt til å ”bidra til” å forebygge og avdekke misligheter og feil. Ifølge et mindretall i lovutvalget betyr det at det ikke kan forventes at revisor skal avdekke alle former for misligheter.<sup>91</sup> En naturlig språklig forståelse av ordlyden tilsier at han ikke har noen spesielt aktiv plikt. Han har ingen særskilt plikt til å planlegge revisjonen og velge revisjonshandlinger med sikte på å avdekke misligheter og feil.<sup>92</sup>

---

<sup>87</sup> Cordt-Hansen s. 153.

<sup>88</sup> Ot.prp. nr. 75 (1997-1998) kap. 5.1.5.1.

<sup>89</sup> NOU 1997:9 s. 231.

<sup>90</sup> Se nedenfor i dette kapittelet.

<sup>91</sup> NOU 1997:9 s. 231.

<sup>92</sup> Cordt-Hansen s. 219.

Et annet spørsmål er hva slags misligheter og feil det her er tale om. I den forbindelse kan det nevnes at et overordnet formål med revisjonen er å ivareta flere ulike brukergruppers interesser.<sup>93</sup> Selskapets eiere, ledelse og ansatte, så vel som kreditorene, allmennheten og det offentlige, vil ha inntresser knyttet til selskapets virksomhet. Det vil imidlertid være umulig for revisor å ivareta alle mulige interesser ved å forebygge og avdekke misligheter og feil på alle områder. Spørsmålet må knyttes opp mot revisors øvrige oppgaver. Med tanke på at revisors hovedoppgave er å kontrollere årsregnskap og årsberetning, se foran under 5.2.2, så må det i første rekke være tale om misligheter og feil knyttet til disse. I revl. § 5-2 fjerde ledd nr. 3 er revisor også pålagt en plikt til å underrette den revisjonspliktiges ledelse om slike misligheter og feil.<sup>94</sup> Bl.a. siktes det til ulike former for økonomisk kriminalitet i selskapet.<sup>95</sup>

At revisor skal bidra til å bekjempe økonomisk kriminalitet er forutsatt i St.prp. nr. 1 Gul bok (1991-1992) og i Regjeringens handlingsplan mot økonomisk kriminalitet fra 1992. I RS 240 er det lagt til grunn at ”misligheter” bl.a. omfatter manipulasjon, endring av regnskapsdata eller andre dokumenter, underslag av eiendeler, ufullstendig eller unnlatt registrering av transaksjoner og feilaktig bruk av regnskapsprinsipper m.v. Disse forhold vil typisk føre til uriktig regnskaper og kan være straffbare. Men at revisor skal bidra til å ”avdekke” slike forhold betyr ikke at han er forpliktet til ta stilling til om de er straffbare.<sup>96</sup> Samtidig må det være klart at disse misligheter også kan føre til erstatningsansvar. Et regnskap som gir uttrykk for at selskapets økonomiske stilling er sterkere enn det egentlig er, kan for eksempel påføre kreditorene tap ved at de blir forledet til å tro at de har dekning for sitt krav. Slik omfattes også andre forhold enn økonomisk kriminalitet. Dette er for så vidt presisert i revl. § 5-2 fjerde ledd nr. 4 om revisors plikt til skriftlig å påpeke forhold som kan føre til ansvar for bl.a. styremedlemmer. Ordlyden taler generelt om ”ansvar”, og

---

<sup>93</sup> Cordt-Hansen s. 153-154.

<sup>94</sup> Se nedenfor under 5.2.6.

<sup>95</sup> Ot.prp. nr. 75 (1997-1998) kap. 5.1.5.1.

<sup>96</sup> Ot.prp. nr. 75 (1997-1998) kap. 5.1.5.1.

det er grunn til å anta at både straffeansvar og erstatningsansvar er omfattet.<sup>97</sup> På samme måte som revisor ikke behøver å ta stilling til om forholdene er straffbare, kan det vel heller ikke forventes at han må ta stilling til om forholdene faktisk er erstatningsbetingende. I bestemmelsen om revisors underretningsplikt i § 5-2 fjerde ledd nr. 4 er det da også presisert at han skal påpeke forhold som ”kan” føre til ansvar.

Begrepet ”feil” er ikke presisert på samme måte som begrepet ”misligheter”. Men siden misligheter synes å omfatte de mest alvorlige forhold (økonomisk kriminalitet og erstatningsbetingende forhold), må det med ”feil” være tale om mindre alvorlige forhold. Det er altså meningen at revisor også skal bidra til å forebygge og avdekke forhold som ikke nødvendigvis er spesielt graverende. Alle feil, unnskyldelige eller ikke, som kan føre til et uriktig regnskap, bør omfattes.

Revisors plikt etter § 5-1 tredje ledd må også omfatte forebygging og avdekking av misligheter og feil i selskapets interne kontroll med formuesforvaltningen. Som tidligere nevnt er det en del av revisors oppgave å se etter at selskapet har ordnet formuesforvaltningen på en betryggende måte og med forsvarlig kontroll.<sup>98</sup> Nøyaktig hva slags misligheter og feil det kan være tale om i denne sammenheng, er det vanskelig å si noe generelt om. Feil i selskapets internkontroll som gjør at denne ikke kan anses forsvarlig, må omfattes; men plikt til å se etter slike følger allerede av § 5-1 annet ledd. Feil og mangler ved kontrollen med formuesforvaltningen skal påpekes skriftlig av revisor, jfr. revl. § 5-2 fjerde ledd nr. 2.

Videre er det et spørsmål om de forhold revisor skal bidra til å avdekke bare omfatter misligheter og feil begått av selskapet selv, eller om de også omfatter misligheter og feil begått av andre gjennom eller mot selskapet. I forarbeidene er det presisert at økonomisk kriminalitet kan være kriminalitet begått av og ved selskapet gjennom brudd på lover som skal sikre det offentliges og omverdenes interesser, kriminalitet begått mot selskapet av

---

<sup>97</sup> Se mer om dette nedenfor under 5.2.6.

<sup>98</sup> Se foran under 5.2.4.

ledelsen, ansatte eller omverdenen for øvrig, og kriminalitet gjennom selskapet uten at det selv har økonomisk vinning, for eksempel at noen hvitvasker penger gjennom selskapet.<sup>99</sup>

Som nevnt ovenfor har revisor en utvidet undersøkelsesplikt dersom konkrete forhold tilsier at det kan foreligge misligheter eller feil. Det følger av en fortolkning av revl. § 5-3 som i utgangspunktet pålegger revisor en generell plikt til å kunne dokumentere revisjonsoppdraget. I bestemmelsens første ledd annet punktum er revisor pålagt en spesiell dokumentasjonsplikt for ”forhold som tilsier at det kan foreligge misligheter eller feil”. Slike forhold skal kunne dokumenteres ”særskilt med angivelse av hva revisor har foretatt seg i den anledning”. I forarbeidene er det uttalt at:

”et særskilt dokumentasjonskrav vil kunne bidra til å øke revisors aktsomhet når det gjelder eventuelle behov for å følge opp de indikasjoner som måtte foreligge”.<sup>100</sup>

Videre sies det om hensikten med bestemmelsen at den er å:

”understreke at revisor, dersom han får mistanke om eller indikasjoner på at det kan foreligge misligheter eller feil, har plikt til særskilt å vurdere forholdet og eventuelt iverksette utvidede/alternative revisjonshandlinger for å skaffe seg tilstrekkelig grunnlag til å trekke sin konklusjon”.<sup>101</sup>

Revisor har altså ikke bare en særskilt dokumentasjonsplikt for forhold som tilsier at det kan foreligge misligheter eller feil, men også en utvidet handlingsplikt i de aktuelle tilfellene. Hensikten med denne utvidede handlingsplikten må være å avkrefte eller bekrefte mistanken om eller indikasjonen på at det kan foreligge misligheter eller feil.

Dokumentasjons-, og dermed handlingsplikten, omfatter etter ordlyden alle former for ”misligheter” og ”feil”. Likevel kan det kanskje antas at mulig foreliggende feil bør være

---

<sup>99</sup> Ot.prp. nr. 75 (1997-1998) s. 70.

<sup>100</sup> Ot.prp. nr. 75 (1997-1998) s. 44.

<sup>101</sup> NOU 1997:9 s. 190.

av en viss vesentlig art før særskilte revisjonstiltak igangsettes. Iallfall hvis de aktuelle tiltak er omfattende, utvidede og kostbare.<sup>102</sup>

Når det gjelder misligheter stiller deg seg nok annerledes. Særlig når det gjelder økonomisk kriminalitet. Mulig foreliggende økonomisk kriminalitet bør omfattes av den særskilte dokumentasjons- og handlingsplikten uavhengig av hvor omfattende kriminaliteten er. Bekjempelse av økonomisk kriminalitet er ansett som meget samfunnsviktig.<sup>103</sup>

Revisors plikter utløses når det foreligger forhold som ”tilsier” at det ”kan foreligge” misligheter og feil. Dette innebærer ifølge forarbeidene at plikten inntreffer dersom:

”revisor får indikasjoner på at det foreligger misligheter eller feil. Det understrekes at det her ikke forutsettes at det skal foreligge bevis eller sannsynlighetsovervekt for misligheter eller feil”.<sup>104</sup>

I tillegg til den utvidede handlingsplikt revisor er pålagt gjennom § 5-3 første ledd annet punktum, finnes en utvidet handlingsplikt for revisor i lov om tiltak mot hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger m.v. av 20. juni 2003 nr. 41 § 7. Plikten etter revl. § 5-3 første ledd annet punktum overlapper plikten i sistnevnte bestemmelse.<sup>105</sup> Etter denne skal det av ”rapporteringspliktige... foretas nærmere undersøkelser” for å få bekreftet eller avkreftet ”mistanken” om at en ”transaksjon har tilknytning til utbytte av en straffbar handling eller til forhold som rammes av straffeloven § 147 a eller § 147 b”. I lovens forstand er revisorer ”rapporteringspliktige”, jfr. § 2, jfr. § 4 annet ledd nr. 1.

#### 5.2.6 Plikt til å underrette ledelsen

Revl. § 5-2 fjerde ledd pålegger revisor en plikt til skriftlig å underrette selskapets ledelse dersom han avdekker nærmere angitte forhold. Disse rapportene skal nummereres

---

<sup>102</sup> Cordt-Hansen s. 219.

<sup>103</sup> Se for eksempel Ot.prp. nr. 75 (1997-1998) kap. 1.1 og kap. 2.5.

<sup>104</sup> NOU 1997:9 s. 190.

<sup>105</sup> Cordt-Hansen s. 268.

fortløpende og kalles da nummererte brev, jfr. revl. § 5-4. Det påpekes at det er selskapets ”ledelse” som er adressaten for disse rapportene, altså må ikke revisor nødvendigvis oversende dem til styret.<sup>106</sup>

Det må antas at de forhold som er angitt i § 5-2 fjerde ledd nr. 1 til 6 er uttømmende.<sup>107</sup> Andre forhold revisor avdekker har han dermed ingen plikt til å dokumentere gjennom nummererte brev. Noe annet er at enkelte forhold som er nevnt i bestemmelsen også skal rapporteres om i revisjonsberetningen.<sup>108</sup>

En viktig funksjon med denne underretningsplikten, er at den gjør ledelsen oppmerksom på forhold den sannsynligvis ikke er klar over og således en oppfordring til å rette dem opp. Da er det ikke tilstrekkelig at revisor bare informerer for eksempel daglig leder, hvis de forhold han informerer om burde bli kjent for styret, og han har grunn til å frykte at daglig leder vil holde informasjonen skjult for styret.<sup>109</sup>

I motsetning til revisjonsberetningen som skal avgis én gang i året, kan de nummererte brevene avgis etter behov. Dvs. at de kan avgis fortløpende etter hvert som revisor oppdager forholdene. Han må imidlertid også ha en plikt til å avgi brevene ganske umiddelbart etter at forholdene er avdekket. Hvor raskt kan i noen grad komme an på hvilke forhold det dreier seg om.

Plikten til å underrette ledelsen om de nærmere angitte forhold er ubetinget. Revisor har ingen skjønnsmessig frihet til å bestemme om han vil rapportere eller ikke. Det kan likevel spørres om det er nødvendig å dokumentere gjennom nummererte brev forhold som revisor påpeker og som umiddelbart rettes opp av selskapet.<sup>110</sup> Men når det i loven er oppregnet

---

<sup>106</sup> Ivarandommen avsnitt 73.

<sup>107</sup> Cordt-Hansen s. 198.

<sup>108</sup> Se foran under 5.2.3.

<sup>109</sup> Ivarandommen avsnitt 73.

<sup>110</sup> Et flertall i Revisorutvalget tok opp dette spørsmålet, se NOU 1997:9 s. 118.



konkrete forhold som revisor skal påpeke, synes det ikke å være rom for en slik betraktning. Kanskje stiller det seg annerledes når det gjelder bagateller og åpenbare misforståelser som ledelsen retter ”på stedet”.<sup>111</sup>

I forbindelse med revisors plikt til å underrette om ”mangler” ved selskapets plikt til å registrere og dokumentere regnskapsopplysninger (nr. 1) og ”feil og mangler” ved organiseringen av og kontrollen med formuesforvaltningen (nr. 2), kan det nevnes at det i RS 400 pkt. 49 er uttalt at revisor skal gjøre ledelsen oppmerksom på ”vesentlige svakheter i utforming eller drift av regnskaps- og intern kontroll-systemene som revisor er blitt oppmerksom på”. Etter ordlyden i lovens bestemmelse må imidlertid plikten til å rapportere om feil og mangler i nummerert brev omfatte mer enn bare ”vesentlige svakheter”. Både i forhold til mangelens karakter og mulige innflytelse på regnskapet bør det rapporteres om denne uavhengig av om den er vesentlig.<sup>112</sup> Til og med mangler som ikke nødvendigvis behøver å slå ut i feil i årsregnskapet, bør muligens rapporteres.<sup>113</sup>

Når det gjelder ”misligheter og feil” som ”kan medføre feilinformasjon i årsregnskapet”, jfr. § 5-2 fjerde ledd nr. 3, gjelder også underretningsplikten ubetinget, likevel med mulig unntak for rent bagatellmessige feil.<sup>114</sup> På den annen side er det bare misligheter og feil som med en viss sannsynlighet kan medføre feilinformasjon i årsregnskapet som revisor har plikt til å underrette om. Når det gjelder vesentlighetskriteriet i RS 400 pkt. 49 i tilknytning til mangler, nevnes det at i forhold til ”misligheter” synes det ikke å være noen uoverensstemmelse mellom revisjonsstandardene og loven. RS 240 pkt. 62 forutsetter at enhver mislighet og enhver indikasjon på mislighet skal kommuniseres enten den vil ha vesentlig effekt på regnskapet eller ikke. Som tidligere nevnt siktes det med ”misligheter” bl.a. til ulike former for økonomisk kriminalitet.<sup>115</sup> Det minnes om at uttrykket bl.a.

---

<sup>111</sup> Cordt-Hansen s. 200.

<sup>112</sup> Cordt-Hansen s. 201.

<sup>113</sup> Cordt-Hansen s. 202.

<sup>114</sup> Cordt-Hansen s. 203.

<sup>115</sup> Se foran under 5.2.5.

omfatter manipulasjon, endring av regnskapsdata eller andre dokumenter, underslag av eiendeler, ufullstendig eller unnlatt registrering av transaksjoner og feilaktig bruk av regnskapsprinsipper m.v., jfr. RS 240.

Revisor har videre en plikt til å underrette om forhold som kan føre til ”ansvar” for medlem av styret, bedriftsforsamlingen, representantskapet eller daglig leder, jfr. revl. § 5-2 fjerde ledd nr. 4. Et spørsmål er hva som menes med ”ansvar”. Asl./asal. § 17-1(1) instituerer erstatningsplikt for flere av de samme subjekter som er nevnt i bestemmelsen i revisorloven. Hvis man ser disse bestemmelser i sammenheng, må det vel antas at det iallfall er tale om erstatningsansvar.<sup>116</sup> Hvorvidt underretningsplikten også omfatter strafferettslig ansvar er noe uklart ifølge juridisk litteratur.<sup>117</sup> Imidlertid har revisor som nevnt en plikt til å underrette om misligheter, bl.a. økonomisk kriminalitet, som kan føre til feilinformasjon i årsregnskapet. Når det gjelder mulig straffansvar som følge av økonomisk kriminalitet som kan føre til feilinformasjon i årsregnskapet, er det således ikke tvil om at revisor har underretningsplikt. Det minnes også om i denne sammenheng at det i St.prp. nr. 1 Gul bok (1991-1992) og i Regjeringens handlingsplan mot økonomisk kriminalitet fra 1992 er forutsatt at revisor skal bidra til å bekjempe økonomisk kriminalitet, og etter revl. § 5-1 tredje ledd skal revisor bidra til å forebygge og avdekke misligheter.<sup>118</sup>

Det påpekes at plikten til skriftlig å underrette om de mulige ansvarsforhold inntreer selv om det ikke er på det rene at det foreligger en ansvarssituasjon, jfr. formuleringen ”kan føre til ansvar”. Når det er en viss sannsynlighet for at en ansvarssituasjon er til stede, inntreer plikten.

Det er selvsagt at de forhold revisor har plikt til å rapportere om bare kan være forhold han faktisk har avdekket. Spørsmålet er imidlertid hvilke krav som stilles til revisor når det gjelder arbeidet med å avdekke de angitte forhold. Svaret beror på hvilke forhold det er

---

<sup>116</sup> Se også foran under 5.2.3.

<sup>117</sup> Se foran under 5.2.3 og Cordt-Hansen s. 205.

<sup>118</sup> Se foran under 5.2.5.

snakk om. Når det gjelder plikten etter revl. § 5-2 fjerde ledd nr. 1 om å underrette om mangler ved selskapets plikt til å sørge for en ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av regnskapsopplysninger, må denne ses i sammenheng med § 5-1 første ledd. I sistnevnte er revisor uttrykkelig pålagt en plikt til å ”vurdere” nettopp om ledelsen har oppfylt sin plikt til å registrere og dokumentere regnskapsopplysninger.<sup>119</sup> Altså har revisor en aktiv plikt til å vurdere om det foreligger mangelfull oppfølging av denne plikten. Samtidig må det være klart at det ikke alltid er mulig å legge opp gjennomføring og planlegging av revisjonen på en slik måte at enhver form for mangel avdekkes.

Revisors underretningsplikt om feil og mangler ved organiseringen av og kontrollen med formuesforvaltningen i selskapet, jfr. revl. § 5-2 fjerde ledd nr. 2, må også ses i sammenheng med revl. § 5-1. I annet ledd er revisor pålagt å ”se etter” at selskapet har ordnet formuesforvaltningen på betryggende måte og med forsvarlig kontroll.<sup>120</sup> Således må det stilles iallfall omtrent samme krav til revisor når det gjelder arbeidet med å avdekke de angitte forhold, som når det gjelder de forhold som er nevnt i § 5-2 fjerde ledd nr. 1.

Noe annerledes stiller det seg kanskje med hensyn til misligheter og feil som kan medføre feilinformasjon i årsregnskapet, jfr. fjerde ledd nr. 3. I § 5-1 tredje ledd er revisor pålagt en generell plikt til å ”bidra” til å forebygge og avdekke misligheter og feil. Som tidligere nevnt har ikke revisor noen særskilt plikt til å planlegge revisjonen og velge revisjonshandlinger med sikte på å avdekke misligheter og feil.<sup>121</sup> I § 5-2 første ledd annet komma er revisor pålagt å ”vurdere risikoen” for at det kan foreligge feilinformasjon i årsregnskapet ”som følge av misligheter og feil”. For å vurdere denne risikoen må revisor iallfall gjøre seg opp en mening om sannsynligheten for at det foreligger misligheter og feil.

---

<sup>119</sup> Se foran under 5.2.2.

<sup>120</sup> Se foran under 5.2.4.

<sup>121</sup> Se foran under 5.2.5.

Når det gjelder revisors plikt til å underrette om forhold som kan føre til ansvar for styremedlem m.v., jfr. revl. § 5-2 fjerde ledd nr. 4, minnes det om at revisor ikke har plikt til å foreta spesielle undersøkelser med sikte på å avdekke slike omstendigheter. Det er som nevnt bare når revisor under sin ordinære revisjon oppdager mulige ansvarsforhold at dette må rapporteres.<sup>122</sup> Dermed stiller det seg annerledes med hensyn til revisors plikt etter fjerde ledd nr. 4, enn med hensyn til de plikter revisor er pålagt i nr. 1 til 3, når det gjelder de krav som stilles til arbeidet med å avdekke de angitte forhold.

Revisor har videre plikt til å oppgi begrunnelse for manglende underskrift ved bekreftelser overfor offentlige myndigheter som gis i henhold til lov eller forskrift, jfr. revl. § 5-2 fjerde ledd nr. 5. Han har også plikt til å oppgi begrunnelse for fratreden, jfr. revl. § 5-2 fjerde ledd nr. 6.

Tidligere er det nevnt at ligningsmyndighetene har innsynsrett i de nummererte brevene.<sup>123</sup> Denne innsynsretten gjelder også for de dokumenter som er på revisors hånd. Nærmere bestemt er revisor pliktig til å utlevere kopi av dokumenter, herunder nummererte brev, som revisjonsklienten i første omgang har plikt til å utlevere, men som av en eller annen grunn ikke blir utlevert, jfr. revl. § 6-2 fjerde ledd.

---

<sup>122</sup> Ot.prp. nr. 75 (1997-1998) s. 39 og Cordt-Hansen s. 204. Se også foran under 5.2.3.

<sup>123</sup> Se foran under 5.1.3.

## 6 Erstatningsansvar

### 6.1 Vilkår for erstatningsansvar

I norsk rett gjelder det i alminnelighet at tre betingelser må foreligge dersom erstatningsansvar skal kunne inntre.<sup>124</sup> For det første må det foreligge et ansvarsgrunnlag. Det kan være lovfestet så vel som ulovfestet. For det andre må det foreligge et økonomisk tap. For det tredje må det foreligge en adekvat årsakssammenheng mellom den ansvarsbetingende handling og det økonomiske tapet. Dvs. at årsaken til tapet må være den forsettlige eller uaktsomme handling. At årsakssammenhengen må være adekvat, betyr at tapet må være en påregnelig følge av handlingen.<sup>125</sup> Om tapet er påregnelig må vurderes ut fra skadevolderens ståsted på det tidspunkt den skadevoldende handling fant sted. Vurderingen er objektiv. Dvs. at det avgjørende er hva som vanligvis vil være følgene av en slik handling.<sup>126</sup> Når et konkret tap oppstår, kan det således hende at skadevolderen bare kan holdes ansvarlig for en del av tapet; han kan bare holdes ansvarlig for den påregnelige delen.

### 6.2 Felles ansvarsgrunnlag for styremedlemmene og revisor

#### 6.2.1 Culpaansvaret

Culpaansvaret, eller skyldansvaret, er det alminnelige ulovfestede ansvarsgrunnlag i norsk rett.<sup>127</sup> Regelen, som også går under navnene culpanormen, skyldregelen og uaktsomhetsregelen, går ut på at enhver som ved sin forsettlige eller uaktsomme opptreden volder tap for en annen, er pliktig til å erstatte tapet. Dette gjelder også generelt for

---

<sup>124</sup> Lødrup s. 62.

<sup>125</sup> Lødrup s. 61 og 334.

<sup>126</sup> Lødrup s. 334.

<sup>127</sup> Lødrup s. 122.

styremedlemmer og revisorer som volder tap ved sine forsettlige eller uaktsomme opptredener.

Regelen inneholder heller ingen begrensning med hensyn til hvem som kan være skadelidt. Både selskaper og andre som har lidt tap på grunn av en annens forsettlig eller uaktsomme opptreden, kan kreve tapet erstattet med hjemmel i culpanormen.

Culpanormen består av en objektiv og en subjektiv side.<sup>128</sup> Den objektive siden består i å finne ut hvorvidt et styremedlem eller revisor har overtrådt en plikt som er pålagt dem. Plikten behøver ikke å være pålagt vedkommende i lov, den kan også følge av for eksempel selskapets vedtekter og sedvane. I denne oppgaven er som nevnt fokus rettet mot de lovpålagte plikter.<sup>129</sup>

Den subjektive siden av culpanormen består i å finne ut om styremedlemmets eller revisors pliktbrudd kan bebreides dem som forsettlig eller uaktsomt. Styremedlemmet eller revisor har opptrådt henholdsvis forsettlig eller uaktsomt dersom vedkommende forsto eller burde ha forstått at brudd på plikten ville føre til tap for selskapet.

### 6.2.2 Aksjeloven/allmennaksjeloven § 2-19

I forbindelse med stiftelse av aksjeselskaper har styremedlemmene sammen med revisor et spesielt ansvar knyttet til innbetaling av aksjekapitalen. Asl./asal. § 2-18(2) første punktum bestemmer at aksjeinnskuddene skal være ytet fullt ut før selskapet meldes til

Foretaksregisteret. I meldingen skal det opplyses om at selskapet har mottatt innskuddene, jfr. asl. § 2-18(2) tredje punktum og asal. § 2-18(2) annet punktum. Dette skal bekreftes av revisor, jfr. asl./asal. § 2-18(2) siste punktum. Hvis den faktisk innbetalte aksjekapital viser seg å være lavere enn den aksjekapital som er oppgitt og bekreftet gjort opp i meldingen til Foretaksregisteret, kan styremedlemmene og revisor holdes ansvarlig for differansen etter asl./asal. § 2-19(1). De kan altså pålegges å måtte innbetale til selskapet det som måtte

---

<sup>128</sup> Normann Aarum s. 187.

<sup>129</sup> Se foran under 1.1.

mangle av aksjekapital. Bestemmelsen pålegger styremedlemmene og revisor solidarisk ansvar. Det betyr at revisor eller hvert enkelt styremedlem kan kreves for hele differansen.

Bestemmelsen i § 2-19(1) inneholder ikke noe vilkår om skyld. Altså er det tale om et objektivt ansvar. Dvs. at styremedlemmene og revisor er ansvarlige selv om ingen av dem kan bebreides for at den faktisk innbetalte aksjekapital ikke stemmer med det som er oppgitt og bekreftet gjort opp i meldingen til Foretaksregisteret. Samtidig gjelder antagelig ansvaret bare for de styremedlemmer som har underskrevet meldingen til Foretaksregisteret, og for den revisor som har avgitt bekreftelse på at aksjeinnskuddene er mottatt.<sup>130</sup> Eventuelle styremedlemmer og revisorer som blir valgt senere, dvs. etter at selskapet på lovlig måte er meldt til Foretaksregisteret, kan iallfall ikke være ansvarlige etter § 2-19(1).<sup>131</sup> Noe annet er at ansvar etter bestemmelsen igjen kan bli aktuelt hvis selskapet senere beslutter å forhøye aksjekapitalen ved nytegning av aksjer, jfr. asl./asal. § 10-9(2) siste punktum. Da er det naturligvis dem som er styremedlemmer og revisor på det aktuelle tidspunkt som eventuelt må holdes ansvarlig.

Styremedlemmene og revisor er etter bestemmelsen ansvarlig selv om det ikke er voldt noen ”skade”, jfr. § 2-19(1) annet punktum. Med ”skade” menes her tap for selskapets kreditorer.<sup>132</sup> Bestemmelsen stiller altså intet krav om dokumentert tap, og heller ikke krav om årsakssammenheng mellom de uriktige opplysningene om oppgjort aksjeinnskudd og kreditorenes eventuelle tap. Asl./asal. § 2-19(1) regulerer dermed noe annet enn et alminnelig erstatningsansvar.

Bestemmelsens annet ledd begrenser imidlertid styremedlemmenes og revisors ansvar etter første ledd. Ansvaret gjelder ikke mangler som skriver seg fra verdsettingen av innskudd i andre eiendeler enn penger, men både styremedlemmene og revisor kan likevel være ansvarlig på culpagrunnlag, og etter henholdsvis asl./asal. § 17-1(1) og revl. § 8-1, dersom

---

<sup>130</sup> Aarbakke m.fl. s. 160.

<sup>131</sup> Aarbakke m.fl. s. 160

<sup>132</sup> NOU 1996:3 kap. 13 og Ot.prp. nr.23 (1996-1997) s. 134.

det er utvist feil eller forsømmelse ved verdsettingen. Imidlertid vil det heller ikke i disse tilfellene være noe krav om dokumentert tap eller årsakssammenheng, dvs. årsakssammenheng mellom forsettet/uaktsomheten og det eventuelle tap.<sup>133</sup>

### 6.3 Styremedlemmenes erstatningsansvar: Aksjeloven/allmennaksjeloven § 17-1(1)

Asl./asal. § 17-1(1) inneholder en generell skyldregel om aksjeselskapers rett til å kreve erstattet tap. Bestemmelsen i aksjeloven refererer seg direkte til forholdet mellom selskapet på den ene side og styremedlemmer, bedriftsforsamlingsmedlemmer, daglig leder, aksjeeiere og granskere på den annen side. Allmennaksjeloven nevner i tillegg ”uavhengig sakkyndig” som potensiell skadevolder. Dette har sammenheng med asal. § 2-6(2) som bestemmer at i allmennaksjeselskaper skal uavhengig sakkyndig utarbeide en redegjørelse om aksjeinnskudd med andre eiendeler enn penger m.v.<sup>134</sup> I aksjeselskaper er det ikke på samme måte bestemt hvem som skal stå for selve utarbeidelsen av en slik redegjørelse, bare at den skal bekreftes av revisor. Som vi skal se senere i oppgaven inneholder revl. § 8-1 en selvstendig hjemmel for revisorers erstatningsansvar.<sup>135</sup> Revisor er således ikke nevnt som potensiell skadevolder i asl./asal. §§ 17-1(1). Nå skal riktignok ”uavhengig sakkyndig” som nevnt i allmennaksjeloven som hovedregel være en revisor, jfr. § 2-6(2) annet punktum. Det kan imidlertid bestemmes i forskrift at også andre yrkesgrupper kan benyttes som uavhengig sakkyndig, jfr. tredje punktum. Bakgrunnen for at asal. § 17-1(1) uttrykkelig nevner ”uavhengig sakkyndig” må vel være at den skal kunne tjene som hjemmel for å pålegge erstatningsansvar for den som opptrer i egenskap av uavhengig sakkyndig, uten hensyn til hvilken yrkesgruppe denne måtte tilhøre. For øvrig er det ansvar for styremedlemmene som er det interessante i dette kapittelet.

Det påpekes at det aldri kan bli tale om å pålegge styret som sådant skyldansvar. Skyld kan bare utvises individuelt, ikke kollektivt. Noe annet er at i en gitt sak vil det ofte være

---

<sup>133</sup> Ot.prp. nr.23 (1996-1997) s. 134.

<sup>134</sup> Ot.prp. nr. 23 (1996-1997) s. 198.

<sup>135</sup> Se nedenfor under 6.4.



grunnlag for å pålegge samtlige styremedlemmer erstatningsansvar, men uaktsomhetsvurderingen må foretas for hvert enkelt medlem.

I motsetning til den alminnelige ulovfestede uaktsomhetsregelen inneholder, som vi har sett, bestemmelsen i § 17-1(1) begrensninger med hensyn til både skadelidte og skadevoldere.<sup>136</sup> Imidlertid er bestemmelsen i § 17-1(1) bare et utslag av den alminnelige uaktsomhetsregelen og den gjelder ved siden av sistnevnte. Bestemmelsen i § 17-1(1) utelukker således ikke andre saksøkere, saksøkte eller andre ansvarsgrunnlag.<sup>137</sup>

Retningsgivende for å finne ut hvem som er skadelidt er å se hen til hvem styremedlemmets ansvarsbetingende handling eller unnlatelse er direkte rettet mot.<sup>138</sup> Er den direkte rettet mot selskapet er det selskapet som kan kreve erstattet tapet som følger. Hvis den uaktsomme eller forsettlig handling eller unnlatelse er rettet mot en eller flere kreditorer, har disse særkrav som kan søkes dekket. Men de kan ikke kreve erstattet tap med hjemmel i asl. § 17-1(1).

Styremedlemmer er etter bestemmelsen erstatningsansvarlig for ”tap” som de ”forsettlig” eller ”uaktsomt” har ”voldt” under utførelsen av sin oppgave. Alle de tre alminnelige erstatningsvilkår må altså være oppfylt for at ansvar skal inntre.<sup>139</sup> I forhold til § 17-1(1) er det første vilkåret oppfylt dersom styremedlemmet har opptrådt forsettlig eller uaktsomt. Det andre vilkåret er oppfylt hvis selskapet har lidt et økonomisk tap. Vilkår nummer tre er oppfylt bare hvis selskapets tap skyldes styremedlemmets forsettlige eller uaktsomme handling eller unnlatelse. En nærmere drøftelse av ansvarsgrunnlaget og tapsvilkåret er på sin plass.

---

<sup>136</sup> Se om den alminnelige uaktsomhetsregelen foran under 6.2.1.

<sup>137</sup> Ot.prp. nr. 23 (1996-1997) s. 179.

<sup>138</sup> Paulsen s. 422.

<sup>139</sup> Se om dette foran under 6.1.

### 6.3.1 Ansvarsgrunnlaget

Først minnes det om at siden ansvarsgrunnlaget her er et skyldansvar, må det påvises i forhold til det enkelte styremedlem. Det betyr at selv om det er en styrebeslutning som sådan som påfører selskapet tap, så kan bare de styremedlemmer som har opptrådt forsettlig eller uaktsomt i prosessen holdes ansvarlig. En annen ting er at hvis flere medlemmer faktisk er erstatningsansvarlig for samme tap, så hefter de i utgangspunktet solidarisk, jfr. lov om skadeserstatning av 13. juni 1969 nr. 26 (heretter forkortet til skadeserstatningsloven eller skl.) § 5-3 nr. 1.<sup>140</sup> Det betyr at samtlige hver for seg, fullt ut, er ansvarlig for hele tapsbeløpet.

En forutsetning for ansvar etter § 17-1(1) er at skadevolderen har opptrådt i egenskap av styremedlem, jfr. ordlyden "under utførelsen av sin oppgave". Styremedlem som for eksempel skader selskapets bil ved sin uaktsomme kjøring er således ikke ansvarlig etter § 17-1(1), men etter den alminnelige culpanormen.<sup>141</sup> Videre er det klart at betingelsen om at styremedlemmet må ha "voldt" tap under utførelsen av sin oppgave, omfatter både handlinger og unnlatelser.<sup>142</sup> Unnlatelse av å handle er for så vidt et karakteristisk trekk ved ansvar for ren formuesskade generelt. Dvs. at erstatningsansvar som følge av unnlatelse er mer vanlig ved ansvar for ren formuesskade enn ved ansvar for tings- og personskade. Det er for styremedlemmers vedkommende nettopp den forsettlige eller uaktsomme unnlatelsen av å utføre sine plikter som ofte vil begrunne ansvar. Eksempelvis kan et styremedlem bli erstatningsansvarlig dersom vedkommende ikke gjør tilstrekkelig for å hindre skade som andre styremedlemmer er i ferd med å påføre selskapet.<sup>143</sup>

Det er ingen forutsetning for erstatningsansvar at de lovpålagte plikter er overtrådt, men brudd på de lovregler som regulerer styrets oppgaver vil være viktige momenter i en

---

<sup>140</sup> Se også Aarbakke m.fl. s. 944.

<sup>141</sup> Aarbakke m.fl. s. 944.

<sup>142</sup> NOU 1996:3 kap. 13.

<sup>143</sup> Rt. 1979 s. 46.

aktsomhetsvurdering.<sup>144</sup> Samtidig er det ikke slik at brudd på de lovpålagte plikter automatisk fører til erstatningsrettslig ansvar for styremedlemmene. Likevel vil ansvarsgrunnlag i alminnelighet foreligge dersom de handlinger eller unnlatelser det er tale om er brudd på de lovpålagte plikter.<sup>145</sup> For eksempel kan ikke et styremedlem gå fri for ansvar for den plikt han har til å opplyse om selskapets svake økonomiske situasjon når han inngår avtale med en kreditor, ved å påberope seg at han på grunn av manglende regnskapsinnsikt ikke forsto at selskapet hadde en svak økonomi.<sup>146</sup> Selv om dette eksempelet gjelder brudd på en ulovfestet plikt, og tap for kreditor og ikke selskapet, kan det være egnet til å belyse poenget med at ansvarsgrunnlag i alminnelighet vil foreligge ved brudd på plikter styremedlemmene er pålagt. Eksempelet sier noe om culpavurderingens subjektive side. Den blir den samme type vurdering ved ansvar i forhold til selskapet.

På den annen side må det være rom for visse feilvurderinger når det gjelder enkelte styreoppgaver. Et eksempel er de vurderinger styret må foreta når det skal ta stilling til om selskapet skal begjæres konkurs. I visse tilfeller har styret en plikt til å begjære selskapet konkurs. Ett spørsmål er som nevnt når denne oppbudsplikten i det hele tatt inntreffer, men den inntreffer tidligst ved selskapets insolvens.<sup>147</sup> Altså må styret foreta en insolvensvurdering. En insolvensvurdering er ikke alltid lett å foreta, og hvis selskapet faktisk er insolvent (sett i ettertid) kan styremedlemmene likevel ha hatt en unnskyldelig grunn for å ha vurdert det som solvent. Så selv om styret faktisk hadde en handleplikt (den objektive side av ansvaret), kan man ikke nødvendigvis lett konstatere at styremedlemmene har vært uaktsomme (den subjektive side av ansvaret) selv om de ikke foretar seg noe. Det er imidlertid sikkert at brudd på oppbudsplikten kan føre til erstatningsansvar for styremedlemmene.<sup>148</sup>

---

<sup>144</sup> Aarbakke m.fl. s. 944. Se også foran under 1.1.

<sup>145</sup> Aarbakke m.fl. s. 946.

<sup>146</sup> LG 1993 s. 1135 (Gulating).

<sup>147</sup> Se foran under 5.1.1.

<sup>148</sup> Se for eksempel Eidsivating lagmannsretts dom av 15. des. 1972, Agder lagmannsretts dom av 6. jan. 1988 og Oslo byretts dom av 15. des. 1992.

Videre skal det mye til for et styremedlem å gå ansvarsfri med den begrunnelse at vedkommende var i villfarelse om sine plikter. Styremedlemmer er selv ansvarlig for å sette seg inn i regelverket som angår dem. Bare unnskyldelig rettsvillfarelse er frifinnende.<sup>149</sup>

### 6.3.2 Tapsvilkåret

Det ”tap” som det er tale om i asl./asal. § 17-1(1) vil i praksis være det som gjerne kalles ren formuesskade. Formuesskade er økonomisk tap som kan oppstå som følge av tings- eller personskade, eller som kan oppstå isolert uten noen forutgående tings- eller personskade. Det siste kalles ren formuesskade.<sup>150</sup> Det kan for eksempel dreie seg om tap av inntekter eller tap i form av at selskapet blir pådratt omkostninger, uten at noen person eller ting er skadet på forhånd. Tings- eller personskade er vanskelig å tenke seg som resultat av styremedlemmers opptreden når de handler i egenskap av sådanne.

Noe annet er at det tap selskapet lider samtidig kan være et tap for andre. For eksempel vil tap av selskapets aksjekapital også innebære et tap for dets kreditorer. Med andre ord er kreditorenes interesse i å ha selskapsformuen som dekningsobjekt også en selskapsinteresse.<sup>151</sup> Ved tap av selskapsformuen har aksjeeierne tapt sine investeringer og kreditorene får ikke dekket det de har lånt ut til selskapet.

### 6.4 Revisors erstatningsansvar: Revisorloven § 8-1

Revl. § 8-1 inneholder en generell skyldregel om revisors erstatningsansvar. I motsetning til bestemmelsen i asl./asal. § 17-1(1) om styremedlemmers erstatningsansvar overfor selskapet, er ikke rettighetssubjektet (den skadelidte) i revl. § 8-1 begrenset til selskapet. Men det er klart at et aksjeselskap generelt kan være rettighetssubjekt i forhold til

---

<sup>149</sup> Normann Aarum s. 230.

<sup>150</sup> Normann Aarum s. 74.

<sup>151</sup> Se for eksempel Ytternesdommen i Rt. 1993 s. 1399 på s. 1405.

erstatningssaker.<sup>152</sup> I likhet med bestemmelsen i asl./asal. § 17-1(1) eksisterer også bestemmelsen i revl. § 8-1 ved siden av den alminnelige ulovfestede uaktsomhetsregelen.

Første ledd fastslår at revisor plikter å erstatte ”skade” som vedkommende ”forsettlig” eller ”uaktsomt” har ”voldt” under utførelsen av sitt oppdrag. Vi ser at alle de tre alminnelige erstatningsvilkårene må foreligge.<sup>153</sup> Revisor er erstatningsansvarlig dersom han ved sin forsettlige eller uaktsomme handling eller unnlatelse har påført andre skade. At det i revl. § 8-1 første ledd er benyttet begrepet ”skade” og ikke ”tap” som i asl./asal. § 17-1(1), har neppe noen reell betydning.<sup>154</sup> Det er i begge tilfeller tale om økonomisk tap.

I tilknytning til vilkåret om årsakssammenheng nevnes en bemerkning i en lagmannsrettsdom om at:

”det er sikker rett at dersom saksøkeren hadde lidt det samme tap om revisor hadde handlet tilstrekkelig aktsomt, oppstår intet ansvar”.<sup>155</sup>

En nærmere drøftelse av ansvarsgrunnlaget og tapsvilkåret følger.

#### 6.4.1 Ansvarsgrunnlaget

For å kunne pålegges erstatningsansvar etter § 8-1 må revisor ha handlet i egenskap av revisor, jfr. ordlyden ”under utførelsen av sitt oppdrag”. Hvis han går utover sitt oppdrag, kan han ikke holdes ansvarlig etter bestemmelsen. Han må eventuelt holdes ansvarlig med hjemmel i den alminnelige ulovfestede uaktsomhetsregelen. Et spørsmål kan imidlertid være hva som er revisors oppdrag. Hans oppgaver kan være mer omfattende enn de plikter han er pålagt i loven. Revisor kan ha rett til å utføre mer enn disse plikter.

---

<sup>152</sup> Andenæs s. 42.

<sup>153</sup> Se om disse foran under 6.1.

<sup>154</sup> Se om begrepsbruken foran under 1.2.

<sup>155</sup> RG 1996 s. 22.

Videre er det klart at en skade som er ”voldt” under utførelsen av revisors oppdrag, kan ha sin årsak i handlinger så vel som i unnlatelser. Ordlyden dekker altså begge deler. Som tidligere nevnt er unnlatelse av å handle et karakteristisk trekk ved ansvar for ren formuesskade generelt.<sup>156</sup>

Det er tidligere nevnt at et selskap kan ha flere valgte revisorer, eller det kan være et revisjonsselskap som er selskapets valgte revisor.<sup>157</sup> Regelen i § 8-1 innebærer som også nevnt et skyldansvar, og skyld må påvises i forhold til hver enkelt revisor. Noe annet er at dersom flere er ansvarlig for den samme skade, så hefter de i utgangspunktet solidarisk, jfr. skl. § 5-3 nr. 1. Etter § 8-1 annet ledd er også revisjonsselskapet solidarisk ansvarlig med den revisor som har utført oppdraget på dets vegne. Et selskap som sådant kan ikke holdes erstatningsansvarlig etter en skyldregel, men bl.a. styremedlemmene i selskapet kan pålegges erstatningsansvar.<sup>158</sup> For revisjonsselskapets solidaransvar etter § 8-1 annet ledd, er det imidlertid intet krav om at andre enn den revisor som har utført oppdraget på dets vegne har utvist skyld.

Det er ingen forutsetning for å ilegge revisor erstatningsansvar etter § 8-1 at han har overtrådt sine lovpålagte plikter. Brudd på disse fører på den annen side ikke automatisk til ansvar. Det er bare de forsettlige eller uaktsomme brudd som gjør det. Likevel vil overtredelse i alminnelighet føre til ansvar.

Når nå flere likheter med styremedlemmers erstatningsansvar er fremhevet, bør det påpekes en vesentlig forskjell. Revisor bedømmes på bakgrunn av at han er profesjonsutøver (profesjonsansvar).<sup>159</sup> Det innebærer at han blir bedømt ut fra de lov- og normkrav som er satt til utførelsen av oppdraget.<sup>160</sup> Således blir vurderingen av bl.a. om revisor har utført sin

---

<sup>156</sup> Se foran under 6.3.1.

<sup>157</sup> Se foran under 4.

<sup>158</sup> Se foran under 6.3.

<sup>159</sup> Ivarandommen avsnitt 43 og Cordt-Hansen s. 300.

<sup>160</sup> Cordt-Hansen s. 300.

virksomhet i samsvar med god revisjonsskikk en del av aktsomhetsvurderingen. Det må dermed vurderes om revisor har utført oppdraget slik ”den dyktige og ansvarsbevisste utøver av yrket” ville ha gjort.<sup>161</sup> Men selv om revisor ikke har handlet i tråd med dette, kan det ikke uten videre legges til grunn at han har opptrådt uaktsomt.<sup>162</sup> Hvorvidt brudd på plikten til å utøve virksomheten i samsvar med god revisjonsskikk anses som lovbrudd eller brudd på en ulovfestet plikt, er uten betydning for aktsomhetsspørsmålet. Ikke i noe tilfelle kan det konstateres uaktsomhet av den grunn alene at pliktbrudd har funnet sted. Utgangspunktet for profesjonsansvaret er at det er strengt, men det er likevel rom for en viss kritikkverdig adferd før det blir tale om erstatningsbetingende uaktsomhet.<sup>163</sup>

For revisor, som for styremedlemmene, skal det mye til å gå ansvarsfri med den begrunnelse at han var i villfarelse om sine plikter. Siden revisor bedømmes på grunnlag av sitt profesjonsansvar, skal det kanskje mer til for at hans eventuelle rettsvillfarelse kan anses unnskyldelig.

I Ivarandommen oppstilles noen mer konkrete momenter som er av betydning i vurderingen av revisors aktsomhet. I forhold til plikten til å reagere dersom revisor blir oppmerksom på uregelmessigheter som kan gi fare for tap, må det ved vurderingen av om overtredelsen var uaktsom ha betydning hvilke kunnskaper både revisor og styret hadde, og også hvilke kunnskaper revisor må regne med at styret hadde.<sup>164</sup>

#### 6.4.2 Tapsvilkåret

Den ”skade” det siktes til i § 8-1 vil i praksis være ren formuesskade.<sup>165</sup> På samme måte som ved styremedlemmers ansvar, er det vanskelig å tenke seg tings- eller personskade som følge av revisors opptreden når han handler i egenskap av sådan.

---

<sup>161</sup> Se om begrepet ”god revisjonsskikk” foran under 5.2.1.

<sup>162</sup> Ivarandommen avsnitt 47, RG 1991 s. 956 og Cordt-Hansen s. 304.

<sup>163</sup> Ivarandommen avsnitt 43.

<sup>164</sup> Se dommens avsnitt 60.

<sup>165</sup> Se om begrepet foran under 6.3.2.

Tap i forbindelse med revisors opptreden kan for eksempel være tilleggsskatt og renter selskapet blir ilagt. For eksempel aksepterer revisor et skattefradrag som senere utløser etterligning og tilleggsskatt.<sup>166</sup>

Et annet eksempel er at selskapet mister et tilskudd eller en rettighet. Det kan tenkes at revisor unnlater å gi nødvendig informasjon innen en viss frist, og at det fører til at selskapet mister tilskuddet eller rettigheten.<sup>167</sup>

---

<sup>166</sup> Eksempelet er hentet fra Cordt-Hansen s. 307.

<sup>167</sup> Eksempelet er hentet fra Cordt-Hansen s. 308.



## **7 Ansvarsfordelingen mellom styremedlemmene og revisor (oppsummering)**

Som det fremgår av oppgaven er det fullstendige innholdet av styrets og revisors plikter ikke klart definert. Av den grunn er det heller ikke alltid enkelt å ta stilling til hvem som kan holdes erstatningsansvarlig for tap selskapet blir påført. Som nevnt foreligger et spørsmål om styremedlemmene og revisor kan holdes ansvarlig for samme skade.<sup>168</sup>

For den videre drøftelse tas det utgangspunkt i en dom inntatt i Rt. 2002 s. 286. Der er det uttalt at når vi befinner oss på et fagfelt hvor revisor er ”klart nærmest til å ha detaljkunnskap og innsikt i regelverk og praksis”, så kunne ikke styreformannen bebreides som uaktsom for å ha innrettet seg i samsvar med revisors råd.<sup>169</sup> Dette gjelder, ifølge retten, selv om styreformannen hadde betydelig kunnskap og innsikt i økonomisk forhold. Saken gjaldt erstatningsansvar for revisor for påstått uforsvarlig forhold ved fastsettelse av verdien på noen aksjer. Den gjaldt revisors rolle som rådgiver, ikke revisors rolle som et aksjeselskaps valgte revisor. Hvilken rolle revisor har vil riktignok ha betydning i forhold til hvilke oppgaver revisor skal utføre for selskapet, men ikke i forhold til hans ansvar som fagperson.

Det minnes om at styrets hovedoppgave er å forvalte selskapet, mens revisors hovedoppgave er å kontrollere selskapets årsregnskap og årsberetning.<sup>170</sup>

---

<sup>168</sup> Se foran under 1.1.

<sup>169</sup> Se dommen på s. 294.

<sup>170</sup> Se foran under henholdsvis 5.1.1 og 5.2.2.

Innenfor og utover disse hovedoppgaver har vi sett at styret og revisor er pålagt noen mer spesielle plikter. Styret har bl.a. det overordnede ansvar for at det utarbeides årsregnskap og årsberetning.<sup>171</sup> Som nevnt skal årsregnskapet og årsberetningen utarbeides i samsvar med regnskapsloven. For utarbeidelsen av regnskapet inneholder loven bl.a. krav om at utarbeidelsen skal følge grunnleggende regnskapsprinsipper og god regnskapsskikk, se lovens kap. 4. Styret må også påse at vurderingsreglene i lovens kap. 5 er fulgt. Hva den rettslige standarden ”god regnskapsskikk” nøyaktig innebærer eller hvordan de enkelte regnskapsprinsipper og vurderingsregler nøyaktig skal forstås og anvendes, kan være gjenstand for mange ulike oppfatninger. Noe som da må få betydning for ansvarsfordelingen mellom styremedlemmene og revisor i de tilfeller årsregnskapet inneholder feil, er at revisor må kunne sies å være fagperson på fagfeltet regnskap. På bakgrunn av det som er uttalt i Rt. 2002 s. 286 må det kunne antas at dersom revisor ikke finner feilen, og denne skyldes uriktig anvendelse av lovregler og regnskapsprinsipper, så kan styret i stor grad innrette seg etter at regnskapet er riktig. Men dersom feilen skyldes uriktig rapportering av tall, stiller det seg nok annerledes. Når det gjelder selskapets interne rapporteringssystem er ikke revisor fagperson. På den annen side kan revisor holdes erstatningsansvarlig for ikke å ha oppdaget den mangelfulle rapporteringen. Som tidligere nevnt har styret det overordnede ansvaret for at det i selskapet finnes betryggende interne kontrolltiltak for formuesforvaltningen, og revisor skal kontrollere at disse tiltakene er forsvarlige.<sup>172</sup>

I Ivarandommen er det uttalt at styret er ansvarlig for den rent kommersielle formuesforvaltningen.<sup>173</sup> Dette kan tyde på at styret ikke kan innrette seg etter det revisor mener om forsvarligheten av internkontrollen med den forretningsmessige driften.

Mer generelt kan det kanskje antas at hvis revisor har funnet de interne kontrolltiltak betryggende, så må styret kunne innrette seg etter det standpunkt, hvis vi befinner oss

---

<sup>171</sup> Se foran under 5.1.3.

<sup>172</sup> Se foran under henholdsvis 5.1.1 og 5.2.4.

<sup>173</sup> Dommens avsnitt 59. Se også foran under 5.2.4.

innenfor et område av formuesforvaltningen hvor revisor klart er nærmest til å ha detaljkunnskap og innsikt i regelverk og praksis, jfr. Rt. 2002 s. 286.

I årsberetningen skal det bl.a. gis opplysninger om forutsetningen om fortsatt drift av virksomheten, jfr. rskl. § 3-3 annet ledd. Styret må altså foreta en vurdering av om det er grunnlag for å fortsette virksomheten. Dette innebærer at styret, etter forholdene, må vurdere markedsutvikling og konkurranseforhold innenfor det aktuelle virksomhetsområdet. Forretningsmessige avtaler, eksisterende og fremtidige oppdrag m.v., er også forhold som etter omstendighetene må vurderes. Om slike forhold har vel styret i alminnelighet mer detaljkunnskap og innsikt enn revisor. Altså er det grunn til å anta at styret ikke kan innrette seg etter revisors standpunkt til disse opplysninger, på samme måte som når det gjelder rent regnskapsmessige forhold. Når så revisor skal foreta vurderingen av om regnskapet skal avgis under forutsetning om fortsatt drift, må både styremedlemmene og revisor kunne bli holdt erstatningsansvarlige dersom denne vurderingen er uaktsom.

## 8 Litteraturliste

- |               |  |
|---------------|--|
| Andenæs       | Mads Henry Andenæs. Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper. Oslo, 1998.   |
| Boe           | Erik Boe. Innføring i juss. Juridisk tenkning og rettskildelære. Oslo, 1996.   |
| Cordt-Hansen  | Hans Cordt-Hansen. Revisorloven med kommentarer. 2. utgave. Oslo, 2003.  |
| Eckhoff       | Torstein Eckhoff. Rettskildelære. 5. utgave ved Jan E. Helgesen. Oslo, 2000.   |
| Jusleksikon   | Jusleksikon. Jon Gisle, Kristian Andenæs, Jan Fridthjof Bernt, Thor Falkanger, Arnhild Dordi Gjønnnes, Magnus Matningsdal og Magnus Aarbakke. Drammen, 1999. |
| Lødrup        | Peter Lødrup. Lærebok i erstatningsrett. 4. utgave. Oslo, 1999.  |
| Normann Aarum | Kristin Normann Aarum. Styremedlemmers erstatningsansvar i aksjeselskaper. Institutt for privatrett, 1994.   |

Paulsen

Mari Elisabeth Paulsen. Styremedlemmers erstatningsansvar ved et aksjeselskaps konkurs. Nordisk tidsskrift for selskabsret, nr. 4 (2004), s. 420-435.

Aarbakke m.fl.

Magnus Aarbakke, Asle Aarbakke, Gudmund Knudsen, Tone Oftestad og Jan Skåre. Aksjeloven og allmennaksjeloven. Kommentarutgave. 2. utgave. Oslo, 2004.

